

Algemene Inlichtingen- en
Veiligheidsdienst
Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

Jaarverslag 2009

Voorwoord

Dit jaarverslag vormt de publieke verantwoording over de activiteiten van de AIVD in 2009. Daarnaast biedt het jaarverslag de gelegenheid om in het openbaar een overzicht te geven van wat de AIVD heeft gezien, gedaan en bereikt over de volle breedte van zijn werkveld. Daarmee willen we, binnen de grenzen van wat mogelijk is voor een ‘geheime dienst’, meer inzicht geven in ons werk en onze bijdrage aan een veilige samenleving.

Jihadistische terroristen opereren steeds meer internationaal en worden vanuit het buitenland geïnspireerd, aangestuurd, geïnstrueerd, getraind en gefinancierd. De jihadistische dreiging tegen Nederland heeft een sterke internationale dimensie gekregen en manifesteert zich ook vanuit nieuwe regio's als Somalië en Jemen. Gebeurtenissen in of met betrekking tot Nederland kunnen leiden tot een internationale dreiging en vice versa: gebeurtenissen in het buitenland kunnen direct verstrekkende politieke en economische gevolgen hebben voor Nederland. Gelet op het feit dat de dreiging een sterke internationale dimensie heeft gekregen, is samenwerking met buitenlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten essentieel. De inlichtingen- en veiligheidsdiensten zijn zich terdege bewust van deze onderlinge afhankelijkheid. Een belangrijk deel van de informatie van de AIVD is afkomstig van buitenlandse collegadiensten of wordt in operationele samenwerking met deze collegadiensten vergaard. De AIVD levert op zijn beurt een belangrijke bijdrage aan de Europese en internationale veiligheid.

Publicaties van de AIVD over de risico's van het salafisme en daaropvolgende maatregelen van de overheid, waaronder het lokaal bestuur, hebben er mede toe geleid dat de weerstand binnen de Nederlandse moslimgemeenschap tegen radicalisering is toegenomen. Een belangrijke voedingsbodem voor jihadistisch terrorisme is daarmee afgangen. De groei van de salafitische beweging in Nederland stagneert. Wel blijft van deze beweging een anti-integratieve en onverdraagzame boodschap richting de Nederlandse samenleving uitgaan.

De AIVD heeft in 2009 het onderzoek naar dierenrechten-extremisme geïntensiveerd. De onderzoeken naar rechts-, links-, en dierenrechtenextremisme hebben geleid tot meerdere ambtsberichten aan het Openbaar Ministerie, voorlichting aan lokale overheden, bedrijven en personen die doelwit kunnen worden van extremisten, en veelvuldig en vroegtijdig contact met politie en lokaal bestuur over geplande acties van extremisten.

Ook het onderzoek naar spionageactiviteiten van andere landen is versterkt. Een aantal concrete spionageactiviteiten van andere landen is mede hierdoor beëindigd. Door het uitwisselen van gegevens met buitenlandse collegadiensten is voorkomen dat enkele inlichtingenofficieren Nederland of andere landen konden binnenreizen. Verder heeft de AIVD instanties geïnformeerd die een (potentieel) doelwit zijn van inlichtingenactiviteiten, zoals departementen, gemeenten, internationale organisaties, bedrijven en wetenschappelijke instellingen.

Technologische ontwikkelingen hebben de afgelopen jaren een enorme vlucht genomen en volgen elkaar steeds sneller op. Voorbeelden van deze ontwikkelingen zijn het toenemende gebruik van biometrische gegevens, encryptie en cyberattacks. Het zal de komende jaren voor de AIVD een grote uitdaging zijn om deze ontwikkelingen in operationele zin bij te houden en hierop te anticiperen. Deze technologische wedloop zal de komende jaren de nodige investeringen vergen om de operationele slagkracht op peil te houden.

In tijden van snelle technologische ontwikkelingen, moeilijk grijpbare risico's en dreigingen en grote onzekerheid moet de AIVD tijdig nieuwe (potentiële) risico's voor de nationale veiligheid kunnen onderkennen en zijn aandacht niet onnodig lang of diep op bepaalde fenomenen

blijven richten. Na de groei van de afgelopen jaren was een organisatieverandering nodig om de dienst beter te kunnen besturen, efficiënter te kunnen werken en vooral slagvaardiger en flexibeler te kunnen opereren. Ik ben ervan overtuigd dat de reorganisatie die in 2009 is doorgevoerd, zal bijdragen aan een effectieve en efficiëntere uitvoering van onze taken.

Dit jaar vieren wij het 65-jarige bestaan van onze organisatie. Op 29 mei 1945, kort na de bevrijding van Nederland, werd het Bureau voor Nationale Veiligheid opgericht, om ‘alle werkzaamheden te verrichten de in- en uitwendige

veiligheid van de staat betreffende’. Nu, 65 jaar later, staat de AIVD nog steeds voor de nationale veiligheid en de bescherming van onze democratie. Gericht op de informatiebehoeften van onze regering en de overheid, met informatie, analyses en adviezen waar onze samenwerkingspartners mee uit de voeten kunnen, met oog voor de politiek-maatschappelijke omgeving maar altijd vanuit professionele onafhankelijkheid.

Mr. Gerard Bouman,
Hoofd Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst

Inhoud

Voorwoord	1
Missie, taken en doelstellingen	7
1 Terrorisme	11
1.1 Jihadistisch terrorisme	11
1.2 Activiteiten en resultaten	13
1.3 Niet-jihadistisch terrorisme	14
2 Radicalisering	17
2.1 Salafisme	17
2.2 Andere radicalislamitische bewegingen	18
2.3 Moluks activisme	19
3 Rechts-, links- en dierenrechtenextremisme	21
3.1 Rechts-extremisme	21
3.2 Links-extremisme	22
3.3 Dierenrechtenextremisme	23
4 Heimelijke activiteiten van vreemde mogendheden	27
4.1 Vormen van heimelijke activiteiten en inmenging	27
4.2 Activiteiten en resultaten	28
5 Inlichtingen buitenland	31
5.1 Het Aanwijzingsbesluit	31
5.2 Trends en ontwikkelingen	31
5.3 Activiteiten en resultaten	32
6 Proliferatie van massavernietigingswapens	35
6.1 De gezamenlijke Unit Contraproliferatie	35
6.2 Ontwikkelingen en resultaten	35
7 Veiligheidsbevordering	39
7.1 Het stelsel Bewaken en Beveiligen	39
7.2 Het Alerteringssysteem Terrorismebestrijding en de vitale sectoren	40
7.3 Bescherming bijzondere informatie	41
8 Veiligheidsonderzoeken	45
8.1 Structurele verbetering doorlooptijden	46
8.2 Voorlichting aan werkgevers en kandidaat-vertrouwensfunctionarissen	47
8.3 Vereenvoudiging door functieclustering	47
8.4 Weigeren VGB en bezwaar en beroep	48

9	Verantwoording en toezicht	51
9.1	De Tweede Kamer	51
9.2	De Commissie van Toezicht betreffende de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten	52
9.3	De Raad voor de Nationale Veiligheid	53
10	Wetgeving en juridische zaken	55
10.1	Wijziging van de Wiv 2002	55
10.2	Nationale veiligheid in het Caribische deel van het Koninkrijk	55
10.3	Klachten	56
10.4	Verzoeken tot kennisneming	56
10.5	Notificatie	56
11	Organisatie, beleid en bedrijfsvoering	59
11.1	Reorganisatie AIVD 2009	59
11.2	Versterking internationale samenwerking	59
11.3	Samenwerking met de MIVD	60
11.4	Informatiehuishouding	60
11.5	Bedrijfsvoering	61
	Begrippenlijst	62
	Openbare publicaties 2009	65

Missie, taken en doelstellingen

Missie

De AIVD staat voor de nationale veiligheid door tijdig dreigingen, politieke ontwikkelingen en risico's te onderkennen die niet direct zichtbaar zijn. Hiertoe doet de dienst onderzoek in binnen- en buitenland. De AIVD deelt gericht kennis en informatie die samenwerkingspartners en belangendragers aanzet tot handelen. De AIVD signaleert, adviseert en mobiliseert anderen en reduceert zelfstandig risico's. Hiermee vervult de dienst zijn eigen rol in het netwerk van overheidsorganisaties die de veiligheid nationaal en internationaal beschermen.

De missie toegelicht

De AIVD doet onderzoek in binnen- en buitenland om tijdig dreigingen en risico's te onderkennen voor de nationale veiligheid. De AIVD informeert en adviseert bestuurders, beleidmakers en andere belanghebbenden op lokaal, nationaal en internationaal niveau en zet daarbij anderen aan tot handelen, door hen in staat te stellen op basis van deze informatie beleid te ontwikkelen of maatregelen te nemen. AIVD-producten als ambtsberichten en informatie-rapportages kunnen aanleiding geven tot beleidsmaatregelen of repressief optreden (bijvoorbeeld aanhoudingen op basis van een ambtsbericht van de AIVD). Ook preventieve maatregelen – zoals (verscherping van) beveiligingsmaatregelen – kunnen het gevolg zijn van advisering door de AIVD. Door de AIVD vergaarde politieke inlichtingen helpen de regering bij de standpuntbepaling over het buitenlandbeleid en bij het voeren van internationale onderhandelingen. Onder bepaalde omstandigheden en als andere effectieve mogelijkheden ontbreken, kan de AIVD vastgestelde risico's ook door middel van eigen optreden wegnemen.

De taken van de AIVD

De taken van de AIVD zijn wettelijk bepaald en zijn beschreven in artikel 6, tweede lid, sub a t/m e, van de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2002 (Wiv 2002). De AIVD mag bij de uitvoering van zijn taken gebruik maken van bijzondere bevoegdheden, die eveneens zijn vastgelegd in de Wiv 2002. De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties is verantwoordelijk voor een goede taakuitvoering door de AIVD.

De AIVD voert zijn taken uit in het belang van de nationale veiligheid. Hieronder moet in termen van de Wiv 2002 worden verstaan ‘de bescherming van de democratische rechtsorde, dan wel de veiligheid of andere gewichtige belangen van de staat’. De AIVD komt in beeld als een van deze (inter)nationale veiligheidsbelangen in het geding is, en vooral als de risico's of bedreigingen van deze belangen:

- heimelijk van aard zijn (dat wil zeggen voor partijen die niet beschikken over de bijzondere bevoegdheden waarover de AIVD beschikt, niet of moeilijk zichtbaar zijn);
- worden ingegeven door ondemocratische politieke intenties of gericht zijn op het proberen te veranderen of ontwrichten van onze samenleving via ondemocratische middelen;
- een majeure impact kunnen hebben op de (inter)nationale veiligheidsbelangen van de Nederlandse staat en samenleving.

Taken

Samengevat heeft de AIVD de volgende wettelijke taken:

- A-taak: Onderzoek naar personen en organisaties die aanleiding geven tot het ernstige vermoeden dat zij een gevaar vormen voor het voortbestaan van de democratische rechtsorde, dan wel voor de veiligheid of andere gewichtige belangen van de staat.
- B-taak: Uitvoeren van veiligheidsonderzoeken naar personen die vertrouwensfuncties gaan vervullen (en adviseren over de aanwijzing van die vertrouwensfuncties).
- C-taak: Beveiligingsbevordering door het gericht met belanghebbenden delen en duiden van dreigingsinformatie en de bevordering van informatie- en verbindingsbeveiliging.
- D-taak: Onderzoek betreffende andere landen (ook wel inlichtingentaak genoemd).
- E-taak: Opstellen van dreigings- en risicoanalyses ten behoeve van het stelsel Bewaken en Beveiligen (gericht op de bescherming van personen, objecten en diensten in het Rijksdomein).

De wet bepaalt niet naar welke aandachtsgebieden de AIVD in het kader van de A-taak onderzoek moet doen. De aandachtsgebieden van de AIVD worden door de dienst zelf bepaald – uiteraard in nauw overleg met de betrokken belangendragers – op basis van risicoanalyses. Daarin worden de nationale veiligheidsbelangen van de Nederlandse staat en samenleving, de risico's of bedreigingen daarvan en het bestaande weerstandsvermogen tegen elkaar afgewogen. Bij het bepalen van het weerstandsvermogen wordt onder andere bezien of er al andere overheidsdiensten zijn die de betreffende dreiging in beeld brengen of proberen te reduceren.

Het uitvoeren van veiligheidsonderzoeken naar personen die vertrouwensfuncties gaan vervullen (de B-taak van de AIVD) kent een eigen wettelijke basis, namelijk de Wet veiligheidsonderzoeken (Wvo). De AIVD bepaalt niet wat een vertrouwensfunctie is. De aanwijzing van vertrouwensfuncties geschieht door de verantwoordelijke vakministers. De AIVD ondersteunt en adviseert hen daarin door middel van de *Leidraad aanwijzing vertrouwensfuncties* en impactanalyses waarin wordt nagegaan in hoeverre de nationale veiligheid vanuit een bepaalde functie kan worden geschaad.

De onderwerpen van onderzoek in het kader van de D-taak worden bepaald in het Aanwijzingsbesluit, dat de minister-president vaststelt in overeenstemming met de betrokken vakministers. Uiteraard gaat ook daar een proces aan vooraf, waarin enerzijds belangen en informatiebehoeften van de afnemers en anderzijds dreigingsinschattingen en operationele mogelijkheden en risico's van de kant van de AIVD (en de Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst MIVD) worden afgewogen.

Met betrekking tot de C- en E-taak worden op basis van enerzijds de eigen verantwoordelijkheid en expertise van de AIVD en anderzijds overleg met (onderdelen van) departementen keuzes gemaakt op welke bestuurlijke instanties, maatschappelijke sectoren of onderwerpen de veiligheidsbevorderende activiteiten zich moeten richten.

Doelstellingen

De AIVD heeft voor de komende jaren een aantal strategische doelstellingen geformuleerd die leidend en bepalend zijn voor alle processen en activiteiten van de dienst. Deze betreffen het reduceren van risico's voor de nationale veiligheid (in het bijzonder het voorkomen van aanslagen), het tijdig onderkennen van relevante ontwikkelingen op de aandachtsgebieden en werkterreinen van de AIVD, het aanzetten van samenwerkingspartners en belangendragers tot handelen, het behoren tot de kopgroep van inlichtingen- en veiligheidsdiensten in Europa en het zichtbaar maken van de toegevoegde waarde van de AIVD voor de nationale veiligheid. De strategische doelstellingen vormen de basis voor de planning, uitvoering en verantwoordingscyclus.

In dit jaarverslag legt de AIVD verantwoording af over zijn activiteiten in 2009, die gebaseerd zijn op het jaarplan 2009. Het jaarplan 2009 is in overleg met de belangendragers opgesteld, besproken in de Raad voor Nationale Veiligheid en vastgesteld door de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.¹

¹ Brief aan de Tweede Kamer 2008-2009, 30 977, nr. 20
d.d. 27 januari 2009

1 Terrorisme

Terrorisme is een aandachtsgebied van de AIVD vanwege het gewelddadige en ontwrichtende karakter van dit fenomeen. Er is de afgelopen jaren fors geïnvesteerd op het onderzoek naar jihadistisch terrorisme. Niet alleen in Nederland, maar ook in internationaal verband wordt op dit terrein samengewerkt.

1.1 Jihadistisch terrorisme

Jihadisten die in Nederland verblijven en hier vaak geworteld zijn, vormen vanwege hun contacten met buitenlandse jihadistische groeperingen een potentiële dreiging tegen Nederland. Jihadisten die naar strijdgebieden zijn vertrokken, vormen daar een dreiging tegen Nederlandse belangen. Uiteindelijk kan jihadgang leiden tot een dreiging tegen Nederland. Personen die op jihad zijn geweest kunnen getraind terugkomen, al dan niet met een opdracht om ‘thuis’ een terroristische daad te plegen. Behalve uit Nederland zijn de afgelopen jaren ook uit andere westerse landen radicale moslims naar strijdgebieden getrokken. Van deze ‘westerlingen’ gaat op termijn een dreiging uit als zij terugkeren naar Europa om hier een aanslag te plegen of te ondersteunen.

Belangrijkste dreiging komt niet meer van lokale jihadistische netwerken, maar van buitenaf

Lokale netwerken zijn flink verzwakt en al geruime tijd weinig actief, als gevolg van een gebrek aan leiderschap, interne spanningen en succesvol overheidsbeleid. Sommige lokale netwerken zijn van karakter veranderd en zijn zich vooral gaan richten op de jihad buiten Nederland. Dit komt tot uiting in contacten met buitenlandse jihadistische groeperingen, de wens om deel te nemen aan de jihad in strijdgebieden elders en het financieel en organisatorisch faciliteren van jihadgangers.

In juli 2009 werden vier Nederlandse mannen aangehouden in Kenia. Zij werden ervan verdacht op weg te zijn naar Somalië om deel te nemen aan jihadistische activiteiten. Het Openbaar Ministerie (OM) heeft vervolging ingesteld tegen de vier mannen. De AIVD heeft het OM in een ambtsbericht gemeld dat drie van de vier mannen het voornehmen hebben geuit deel te nemen aan de gewelddadige jihad.

De AIVD had in 2009 geen aanwijzingen voor een concrete dreiging van buitenaf tegen Nederland. Deze ‘exogene dreiging’ kent echter om een aantal redenen een grote mate van onvoorspelbaarheid en daarmee onzekerheid. Ten eerste is het moeilijk zicht te krijgen op jihadistische netwerken in het buitenland. Ten tweede is de keuze van jihadistische terroristen voor tijdstip en doelwit van een aanslag deels opportunistisch van aard. Een aantal min of meer toevallige factoren kan een rol spelen bij deze keuze, zoals de beschikbaarheid van mensen en middelen. Ten derde hebben jihadistische terroristen een lange tijdshorizon. Zij kunnen lang de tijd nemen om een aanslag voor te bereiden en soms een periode ogenschijnlijk niets doen.

Dreiging vanuit het Afghaan-Pakistaanse grensgebied houdt aan
De kern van de dreiging tegen Nederland en Europa ligt nog steeds in het Afghaan-Pakistaanse grensgebied. In de afgelopen jaren zijn enkele personen vanuit Nederland naar dit gebied gegaan om daar deel te nemen aan de jihad. In dit gebied is sprake van een complexe structuur van onderling samenwerkende groeperingen en netwerken waarvan een aantal de ideologie van de internationale jihad aanhangt, zoals kern-Al Qa’ida, de Islamic Jihad Union (IJU) en Lashkar-e-Taiba (LeT).

Tot nog toe richten deze groepen zich vooral op de strijd in Afghanistan en Pakistan. Hun ideologische achtergrond is echter reden om aan te nemen dat sommige groepen de intentie hebben aanslagen te plegen in het Westen. Dit geldt in elk geval voor kern-Al Qa’ida, dat zich in deze omgeving bevindt. Kern-Al Qa’ida heeft echter geen leidende positie in deze regio, en is voor zijn functioneren in belangrijke mate afhankelijk van andere netwerken. Kern-Al Qa’ida blijft internationaal aantrekkingskracht uitoefenen op radicale moslims als merknaam en ideologie voor de internationale jihad.

Dreiging vanuit Somalië en Jemen neemt toe

De AIVD constateerde in 2009 een toename van de jihadistische dreiging vanuit Somalië en Jemen. De politieke instabiliteit in Somalië duurt voort. Hierdoor hebben piraten in de wateren voor de Somalische kust, en jihadistische groeperingen als Al Shabaab en Hizbul Islam, nagenoeg vrij spel. Het afgelopen jaar heeft met name Al Shabaab zijn positie verstevigd. Al Shabaab heeft het afgelopen jaar een toenemende aantrekkingskracht gehad op jihadisten wereldwijd. Woordvoerders van Al Qa'ida hebben het land uitgeroepen tot zuidelijk front van de internationale jihad en Al Shabaab dreigt met aanslagen in andere Afrikaanse landen.

Op 25 december 2009 slaagde de Nigeriaan Umar Farouk Abdulmutallab er bijna in een aanslag te plegen op vlucht NW 253 van Amsterdam naar Detroit. Abdulmutallab probeerde een explosief te ontsteken dat aan de binnenkant van zijn onderbroek was bevestigd. Abdulmutallab heeft aan de Amerikaanse autoriteiten verklaard dat hij in Jemen van Al Qa'ida op het Arabisch Schiereiland (AQAS) training en instructies voor het complot had gekregen. Naar eigen zeggen is hij zes maanden voor zijn aanslagpoging geradicaliseerd door het luisteren naar preken van de radicale imam Anwar Al Awlaki op internet. AQAS heeft de aanslag opgeëist. De AIVD acht het reëel dat AQAS de aanslag inderdaad heeft voorbereid en aangestuurd.

Volgens een aantal berichten in de media zou Osama bin Laden eind januari 2010 de verantwoordelijkheid voor de mislukte aanslag hebben opgeëist in een audioboodschap. De AIVD heeft echter vastgesteld dat de boodschap van Bin Laden niet als een claim moet worden gezien, maar als een adhesiebetsuiging zoals die vaak door internationale jihadistische organisaties over en weer worden uitgesproken na een (poging tot een) aanslag.

De mislukte aanslag van 25 december 2009 door Al Qa'ida op het Arabisch schiereiland (AQAS) op vlucht NW 253 van Amsterdam naar Detroit toont de toename van de jihadistische dreiging vanuit Jemen aan. Zowel de politieke als de veiligheidssituatie in Jemen is complex en zorgwekkend. In Jemen bestaat een sterke stammenstructuur die niet of nauwelijks wordt beïnvloed door de autoriteiten. Hierdoor heeft AQAS relatief veel bewegingsvrijheid. Ondanks de aanslagpoging op de vlucht naar Detroit lijkt de capaciteit van AQAS voor aanslagen buiten het Arabisch Schiereiland beperkt. Een punt van zorg is desondanks de aanwezigheid en populariteit van Jemenitische radicale predikers als Anwar al Awlaki en de organisatie AQAS zelf op internet, wat potentiële aanslagplegers verder kan inspireren tot daden.

Daarnaast is Jemen een gewilde reisbestemming voor radicale moslims, onder wie in beperkte mate ook Nederlandse. Doel van deze reizen is scholing, maar het is niet volledig uit te sluiten dat (westerse) radicale moslims of jihadisten tijdens een studieverblijf in Jemen in aanraking komen met AQAS. Dit laatste lijkt het geval te zijn geweest met de dader van de mislukte aanslag op eerste kerstdag 2009.

De AIVD heeft in 2009 geen concrete dreiging vanuit Somalië tegen Nederland geconstateerd. Wel krijgt de AIVD signalen dat de jihadistische strijd in Somalië vanuit Nederland wordt ondersteund. Bovendien wordt Somalië door geradicaliseerde jongeren gezien als bestemming voor de jihad.

Al Qa'ida in de Islamitische Maghreb actiever buiten Algerije

In 2009 heeft, als gevolg van de grootschalige inzet van Algerijnse veiligheidsautoriteiten, Al Qa'ida in de Islamitische Maghreb (AQIM) in Algerije aan slagkracht ingeboet. Daar staat tegenover dat AQIM actiever werd buiten Algerije. Eenheden van AQIM waren in 2009 betrokken bij gewelddadige acties in Mauritanië, Mali en Niger. Hierbij waren vaak specifiek westerse belangen het doelwit. Naast meerdere (pogingen tot) ontvoeringen van westerlingen, waarbij een Amerikaanse ontwikkelingswerker en een Britse toerist om het leven zijn gebracht, was de organisatie verantwoordelijk voor een zelfmoordaanslag op de Franse ambassade in Mauritanië. Er zijn geen indicaties dat deze dreiging op korte termijn zal verminderen.

Belang internet neemt verder toe

Jihadistische organisaties gebruiken internet om intensive propaganda te voeren speciaal gericht op de belevingswereld van jonge moslims in westerse landen. Boodschappen worden steeds vaker in westerse talen verspreid, waardoor het bereik groter wordt. Deze propagandamachine kenmerkt zich door een toenemende professionalisering. Iedere jihadistische organisatie heeft inmiddels een actieve onlinemedia-afdeling. Internet leent zich bij uitstek voor internationale communicatie en is daarmee ook van invloed op het geconstateerde contact van lokale netwerken met buitenlandse jihadistische groeperingen. Daarnaast is internet nog steeds een middel voor rekrutering en voor de planning van aanslagen.

1.2 Activiteiten en resultaten

Verschuivingen in het AIVD-onderzoek

De verschuiving van de jihadistische dreiging heeft geleid tot veranderingen in zowel vorm als inhoud van de AIVD-onderzoeken naar terrorisme. In 2009 heeft de AIVD zijn aandacht inhoudelijk verschoven en de inzet op het onderzoek naar lokale netwerken in Nederland verminderd. De AIVD heeft, samen met de MIVD, in gezamenlijke rapportages analyses uitgebracht over de dreiging vanuit Jemen en Somalië. De AIVD heeft het onderzoek naar jihadistische netwerken gerelateerd aan deze landen geïntensiveerd.

Om nieuwe dreigingen snel te signaleren, heeft de AIVD in 2009 geïnvesteerd in nieuwe typen onderzoeken. Deze onderzoeken zijn gericht op het snel natrekken van nieuwe aanwijzingen, mogelijke dreigingen, en een eerste duiding van deze aanwijzingen. Indien nodig leiden deze zogenaamde ‘leads’ tot verdergaand onderzoek. Een voorbeeld is een op korte termijn opgestart onderzoek naar een Somalische man in een asielzoekerscentrum in Dronten.

In de nacht van 7 op 8 november 2009 werd een Somalische man aangehouden in het asielzoekerscentrum te Dronten. De man wordt ervan verdacht in de Verenigde Staten ondersteuningsactiviteiten te hebben verricht voor de strijd van jihadistische groeperingen in Somalië, waaronder Al Shabaab. Op grond van deze verdenkingen dienden de Amerikaanse autoriteiten een rechtshulpverzoek in. De AIVD heeft met ambtsberichten bijgedragen aan de arrestatie van de man.

Een voorbeeld van een acute manifestatie van een mogelijke terroristische dreiging was de bommelding gericht tegen onder andere de IKEA-vestiging in Amsterdam op 11 maart 2009. Hoewel spoedig bleek dat dit geen reële terroristische dreiging was, heeft de AIVD snel gereageerd en de politie Amsterdam-Amstelland via de Regionale Inlichtingendienst (RID) van informatie voorzien.

Analyses en publicaties

De Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding (NCTb) is verantwoordelijk voor de totstandkoming en uitvoering van een samenhangend contraterorismebeleid. Ook in 2009 heeft de AIVD veelvuldig informatie verstrekt aan de NCTb, bijvoorbeeld verschillende gerubriceerde analyses over de jihadistische dreiging. Eind 2009 is op basis van deze analyses het dreigingsniveau verlaagd van ‘substantieel’ naar ‘beperkt’. Deze verlaging was onder andere gebaseerd op de inschatting van de AIVD dat Nederland niet meer werd gezien als specifiek voorkeursdoelwit van transnationale jihadistische netwerken en op de inschatting dat de slagkracht van kern-Al Qa’ida om Europa te treffen is afgenomen ten opzichte van 2008. Nederland blijft echter in de

ogen van jihadistische terroristen behoren tot de vijanden van de islam en een legitiem doelwit.

Naast gerubriceerde analyses heeft de AIVD in december 2009 een openbare publicatie uitgebracht over de verminderde dreiging van lokale netwerken, *Lokale jihadistische netwerken in Nederland; Veranderingen in het dreigingsbeeld*. Met deze publicatie heeft de AIVD een breed publiek geïnformeerd over de veranderingen in het dreigingsbeeld die eerder in dit hoofdstuk zijn beschreven.

Ambtsberichten

Het onderzoek van de AIVD naar de aan Somalië gerelateerde jihad heeft geleid tot ambtsberichten aan het OM en aan de Immigratie- en Naturalisatiendienst (IND). Naast genoemde ambtsberichten heeft de AIVD een aantal ambtsberichten over andere personen uitgebracht aan de IND. Deze hebben geleid tot vreemdelingenrechtelijke besluiten van de IND, zoals het weigeren van een naturalisatieverzoek, een verklaring tot ongewenst vreemdeling en het weigeren van een visum.

Het aantal ambtsberichten dat de AIVD heeft uitgebracht aan de IND is afgangen. Mede in het kader van de Contraterorisme-Infobox (CT-Infobox) heeft de AIVD de afgelopen jaren veel ambtsberichten uitgebracht over personen die in onderzoek waren.² Personen die geen Nederlands paspoort bezaten konden vaak succesvol vreemdelingenrechtelijk worden aangepakt. Tegen personen met een Nederlands paspoort zijn vreemdelingenrechtelijke maatregelen niet mogelijk. Dit laatste geldt vanzelfsprekend ook voor personen die in onderzoek zijn maar zich buiten Nederland bevinden.

In januari 2009 heeft de AIVD een ambtsbericht uitgebracht aan de Immigratie- en Naturalisatiendienst (IND) waarin vijf Amerikaanse jongeren zijn aangemerkt als gevaar voor de nationale veiligheid. De jongeren wilden, na afronding van een jihadistisch trainingskamp in Somalië, via Nederland terugreizen naar de VS. Mede door toedoen van de AIVD is de terugreis van de jongeren voorkomen.

‘Disengagement’ kansrijker dan deradicalisering

In het kader van de dreiging vanuit lokale netwerken heeft de AIVD in 2009 met een aantal buitenlandse collegadiensten van de ‘Counter Terrorism Group’ (CTG) onderzoek gedaan naar deradicalisering: het afzweren van radicaal gedachtegoed. In dit onderzoek is deradicalisering onderscheiden van ‘disengagement’, waarmee bedoeld wordt

² Zie voor een toelichting op de Contraterorisme Infobox de begrippenlijst.

het staken van radicale activiteiten zonder dat het gedachtegoed wordt afgezworen. De AIVD concludeert op basis van het onderzoek dat ‘disengagement’ onder Nederlandse jihadisten veel vaker voorkomt dan deradicalisering. Met andere woorden, zij staken het radicale gedrag maar blijven vasthouden aan een jihadistische ideologie. Daarnaast blijkt dat bij zowel deradicalisering als ‘disengagement’ met name persoonlijke en externe factoren een grote rol spelen. De AIVD heeft niet kunnen vaststellen dat ideologie een belangrijke rol speelt bij deradicalisering en ‘disengagement’. Het onderzoek leidt tot de conclusie dat overheidsbeleid niet alleen gericht moet zijn op deradicalisering maar juist ook op ‘disengagement’. De AIVD draagt met de uitkomsten van het onderzoek bij aan beleidsvorming door de NCTb en het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Internetonderzoek

De AIVD heeft met zijn internetonderzoek internationaal een goede positie. De wijze waarop de AIVD invulling geeft aan zijn onderzoek en zijn initiatieven op het gebied van internationale samenwerking zijn enkele van de succesfactoren. Ook in 2009 heeft de AIVD daardoor weer een substantiële bijdrage kunnen leveren aan het in kaart brengen en het reduceren van internationale dreigingen.

1.3 Niet-jihadistisch terrorisme

Koerdische Arbeiderspartij PKK in Nederland actief met financiering en facilitering

Sinds 2001 staat de Partiya Karkerê Kurdistan (PKK) op de Europese lijst van terroristische organisaties wier tegoeden moeten worden bevroren. Om die reden is de PKK sinds 2007 verboden in Nederland. De PKK voert een gewapende strijd tegen het Turkse leger in Zuidoost-Turkije en Noord-Irak.

De PKK is in Nederland actief met financierings- en faciliteringsactiviteiten en zamelt op heimelijke wijze geld in onder de Koerdische gemeenschap. Het ingezamelde geld komt ten goede aan de media-activiteiten en instandhouding van deze organisatie in Nederland en Europa. Daarnaast vervoert de PKK vanuit Nederland goederen naar de gewapende eenheden in Noord-Irak. Deze goederen ondersteunen de strijd tegen het Turkse leger. De activiteiten van de PKK zijn omvangrijk, structureel en goed georganiseerd.

De PKK maakt voor haar financieringsactiviteiten gebruik van de veelheid aan sociaal-culturele verenigingen binnen de Koerdische gemeenschap. Deze verenigingen hebben vaak tot doel zich in te zetten voor het lot van de Koerden in Turkije en vervullen een belangrijke sociale functie binnen de Koerdische gemeenschap. Via deze verenigingen krijgt de PKK echter grip op de gemeenschap.

Over de financierings- en faciliteringsactiviteiten van de PKK heeft de AIVD in 2009 een gerubriceerde analyse uitgebracht aan verschillende ministeries die zijn betrokken bij de problematiek. Met deze analyse helpt de AIVD de ministeries bij het ontwikkelen van beleid om de activiteiten van de PKK een halt toe te roepen. De AIVD heeft daarnaast enkele gemeenten geïnformeerd over de activiteiten van de PKK. De AIVD zal in 2010 meer gemeenten informeren.

2 Radicalisering

De AIVD verricht onderzoek naar radicaliseringtendenzen in Nederland. Binnen dit onderzoek is aandacht voor radicale en ultraorthodoxe islamitische bewegingen die in potentie een bedreiging vormen voor de Nederlandse democratische rechtsorde. Hierbij moet gedacht worden aan niet-gewelddadige bewegingen, die door hun boodschap, bereik en activiteiten op termijn kunnen bijdragen aan het ontstaan van maatschappelijke polarisatie, onverdraagzaamheid en anti-integratieve tendensen. Daarnaast wordt onderzocht of deze bewegingen een voedingsbodem kunnen vormen voor extremisme en jihadisme.

2.1 Salafisme

Binnen het salafisme bestaat een stroming die op activistische wijze een strikte toepassing van de islamitische wet en regelgeving nastreeft, wat kan leiden tot onverdraagzaamheid en polarisatie. Een deel van de moslimjongeren in Nederland en Europa is ontvankelijk voor deze stroming en keert zich onder invloed daarvan steeds meer af van de westerse samenleving.

De AIVD heeft in 2009 in de open publicatie *Weerstand en tegenkracht* de actuele trends en ontwikkelingen van het salafisme in Nederland belicht. Een van de belangrijkste ontwikkelingen is dat de vier grote salafitische centra niet langer fungeren als voedingsbodem voor jihadistisch terrorisme. Zo spreken salafitische moskeeën zich openlijk uit tegen geweld in naam van de islam en waren zij jongeren die sympathiseren met de gewelddadige jihad, om te voorkomen dat zij andere jonge moskeebezoekers negatief beïnvloeden.

Publicaties van de AIVD over de risico's van het salafisme en daaropvolgende maatregelen van de overheid, waaronder het lokaal bestuur, hebben er mede toe geleid dat de weerstand van de Nederlandse moslimgemeenschap tegen radicalisering is toegenomen. Een belangrijke voedingsbodem voor jihadistisch terrorisme is daarmee afgangen. Een deel van de Nederlandse moslimgemeenschap spreekt zich op lokaal en nationaal niveau steeds vaker uit tegen de anti-integratieve en onverdraagzaam isolationistische boodschap van het salafisme. Deze toenemende weerstand heeft tot gevolg dat de groei van de salafitische beweging in ons land momenteel stagniert.

De groeiende weerstand in de samenleving en het verminderen van de voedingsbodem voor extremisme en jihadisme

zijn positieve ontwikkelingen voor de democratische rechtsorde. In de loop van 2009 heeft de AIVD dan ook zijn inzet op het onderzoek naar de salafitische centra verlaagd. Desalniettemin blijft (overheids)aandacht voor het salafisme gewenst vanwege de verspreiding van de salafitische boodschap buiten de centra om en vanwege de professionalisering van de salafitische beweging.

De salafitische centra beschikken over een uitgebreid netwerk van rondreizende (jongeren)predikers: door heel Nederland worden lezingen gegeven of kleine centra geopend waar (praktiserende) moslims in aanraking komen met het salafisch gedachtegoed. Ook weten salafitische centra op professionele wijze aanspraak te maken op subsidiegelden van lokale en nationale overheden voor bijvoorbeeld huiswerkbegeleiding, culturele en sportieve evenementen of sociaal-maatschappelijke hulpverlening. In sommige gevallen worden deze gelden gebruikt om het salafitische gedachtegoed te verspreiden.

In 2009 heeft het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties de brochure *Wegwijzer façadepolitiek* uitgebracht, waarin handvatten geboden worden aan (lokale) overheden om mogelijk misbruik van subsidiegelden door salafitische groeperingen vroegtijdig te onderkennen en waar nodig tegen te gaan. De kernboodschap van de wegwijzer is dat (lokale) overheden weliswaar vaak niet op formele of juridische gronden kunnen afzien van subsidieverstrekking aan deze organisaties, maar dat zij wel door middel van achtergrondgesprekken en controle zicht kunnen houden op een doelmatige besteding van overheidsgelden.

De AIVD levert ook expertise aan het Actieplan Polarisatie en Radicalisering. Dit actieplan, gecoördineerd door het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, is gericht op preventie, signalering en interventie. De aanpak van polarisatie en radicalisering is vooral een zaak van het lokaal bestuur. De inzet op nationaal niveau is dan ook met name gericht op de ondersteuning en het faciliteren van deze aanpak. Het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties werkt daartoe samen met andere (afdelingen van) departementen, zoals het ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, het ministerie van Justitie en het ministerie van Sociale Zaken en Werkgerechtigheid.

2.2 Andere radicaalislamitische bewegingen

De AIVD heeft in 2009 het onderzoek naar radicalisering anders ingericht. De radicale of ultraorthodoxe islamitische bewegingen en hun mogelijke dreiging staan daarin centraal en niet meer de minderheidsgroepen in Nederland die potentieel ontvankelijk zijn voor de boodschap van deze bewegingen. Naast het salafisme zijn er nog een aantal radicale of ultraorthodoxe islamitische bewegingen in Nederland actief, waaronder de Moslimbroederschap, de Tablighi Jamaat en de Hizb ut-Tahrir.

De Moslimbroederschap

De Moslimbroederschap is een politiek-islamitische beweging die internationaal en hiërarchisch is georganiseerd. De Moslimbroederschap streeft naar een ‘herislamisering’ van de moslimgemeenschap in Europa volgens (ultra)orthodoxe leer, waarbij de islam leidend moet zijn in alle aspecten van het leven. Moslims in Europa moeten vasthouden aan hun islamitische identiteit. De Moslimbroederschap in Nederland deelt deze doelstellingen. Om deze te realiseren probeert de Moslimbroederschap zoveel mogelijk invloed te verwerven binnen de Nederlandse moslimgemeenschap. Hiertoe richten zij moskeeën en tal van verenigingen op en organiseren zij conferenties en bijeenkomsten. Daarnaast bouwt de Moslimbroederschap actief aan een netwerk van contacten binnen de politiek, de overheid en het maatschappelijke middenveld. Op deze wijze wil de Moslimbroederschap de belangen van de Nederlandse moslimgemeenschap behartigen. Hoewel de Moslimbroederschap vooral lijkt te streven naar het creëren van een moslimvriendelijk klimaat in Europa, is het voorstellbaar dat de zeer orthodoxe interpretatie van de islam op gespannen voet komt te staan met de beginselen van de democratische rechtsorde.

De Tablighi Jamaat

De Tablighi Jamaat (letterlijk: beweging van de boodschap) is een klassieke missiebeweging, die de moslims hernieuwd kennis wil laten maken met de ultraorthodoxe islam. Leden van Tablighi Jamaat besteden elke dag een aantal uren aan religieuze studie en missie en laten zoveel mogelijk moslims op vreedzame wijze met hun geloof kennismaken. De beweging bedient zich van een actieve benaderingstactiek, zoals moslims op straat aanspreken. De beweging zegt zich afzijdig van politiek en geweld te houden. Het gedachtegoed dat ze verkondigen staat echter haaks op enkele fundamentele westerse waarden. Zo verwerpt de Tablighi Jamaat westerse concepten als democratie,seculaire wetgeving en individueel zelfbeschikkingsrecht. Ook zijn er aanwijzingen dat de Tablighi Jamaat kan fungeren als voedingsbodem voor radicalisering van moslims.

Hizb ut-Tahrir

De internationale politiek-islamitische beweging Hizb ut-Tahrir (letterlijk: partij van de bevrijding) stelt dat de Koran en de islam een blauwdruk bieden voor een (alternatieve) vorm van staatsinrichting, die in essentie haaks staat op, en onverenigbaar is met, de democratie. Het uiteindelijke doel van Hizb ut-Tahrir is dan ook het op termijn vestigen van een islamitische kalifaatstaat, waarin de sharia van kracht is. Daarnaast bevat de ideologie van de internationale Hizb ut-Tahrir antiwesterse, antisemitische en anti-integratieve elementen.

De Hizb ut-Tahrir in Nederland probeert met een modern islamitisch betoog hoogopgeleide moslims en bekeerlingen aan zich te binden. In 2009 heeft de Nederlandse Hizb ut-Tahrir meermalen openlijk gereageerd op geopolitieke ontwikkelingen, waaronder vraagstukken als de economische crisis, het Israëlisch-Palestijnse conflict in de Gazastrook en ontwikkelingen in Pakistan en Afghanistan. De Hizb ut-Tahrir in Nederland verzorgt met enige regelmaat openbare lezingen over vergelijkbare onderwerpen. Hoewel de beweging vooralsnog weinig succesvol is, is het voorstellbaar dat de boodschap van de Hizb ut-Tahrir op termijn aanslaat bij jonge moslims. Daarbij dient opgemerkt te worden dat de weerstand tegen politiek islamisme in Nederland relatief hoog is.

Hoewel deze (radical)islamitische bewegingen onderling verschillen in hun ideologische benadering van de islam en in hun werkwijze, zijn ook overeenkomsten te benoemen. Zo achten deze bewegingen de islam in essentie onverenigbaar met democratie en het daarbij behorende wereldelijk gezag. Ook worden zij gekenmerkt door een zekere mate van antiwesters, antisemitisch en anti-integratief gedachtegoed.

Het bereik van deze bewegingen is in Nederland vooralsnog beperkt. In Nederland heeft vooral het salafisme voet aan de grond gekregen. In de ons omringende landen hebben deze bewegingen echter meer aanhang verworven, hetgeen mede aanleiding was voor de AIVD om hierop meer te investeren in 2009. Uit onderzoek blijkt dat een aantal van deze bewegingen op een actieve manier probeert hun invloedsfeer en achterban te vergroten. Hierbij is het opvallend dat de Hizb ut-Tahrir en de Moslimbroederschap zich, anders dan de Tablighi Jamaat, met name richten op jonge hoogopgeleide moslims van de tweede of derde generatie en op bekeerlingen.

De wijze waarop deze bewegingen hun achterban proberen uit te breiden, verschilt onderling sterk. Zoals gezegd is de Tablighi Jamaat vooral een missiebeweging in de klassieke zin van het woord. Door middel van religieuze bijeenkomsten, reizende groepen missionarissen en preken probeert de beweging moslims en bekeerlingen uit te nodigen tot het ware geloof (dawa). De Hizb ut-Tahrir daarentegen is meer activistisch in zijn wervingspraktijken. Deze politiek-islamitische beweging maakt gebruik van middelen als internet, petities, lezingen en flyeracties om haar boodschap aan de man te brengen. Tevens kent de beweging een meer besloten structuur van lesgroepen, waarin zogenaamde high-potentials verder onderwezen worden in het gedachtegoed van de beweging. Leden van de Moslimbroederschap ten slotte proberen vooral achter de schermen van moskeeën, islamitische instanties en belangengroepen invloed te verwerven.

2.3 Moluks activisme

In het Molukse activisme is gedurende 2009 te zien geweest hoe de aandacht en de activiteiten verder zijn verschoven van politiek activisme in Nederland naar aandacht voor de situatie op de Molukken zelf. In Nederland krijgt het politieke activisme steeds meer de vorm van een op de politiek gerichte lobby. Daarnaast geven bepaalde momenten nog steeds aanleiding voor het aanwakkeren van politiek-etnisch activisme in Nederland vanuit de Molukse gemeenschap. Hierbij moet gedacht worden aan gerichte activiteiten rond jaarlijkse herdenkingsdagen zoals de viering van het oprichten van de Republiek der Zuid-Molukken (Republik Maluku Selatan, RMS), aan bezoeken en uitspraken van Indonesische en Nederlandse hoogwaardigheidsbekleders en aan reacties op ontwikkelingen en gebeurtenissen op de Molukken.

Naast deze ontwikkelingen was op lokaal niveau, met de situatie in Culemborg als meest pregnante voorbeeld, sprake van openbare-ordeproblematiek die in de media ten onrechte een politiek-activistisch karakter kreeg toegedicht. In essentie ging het volgens de AIVD om een openbare-ordezaak waarbij de direct betrokkenen trachten hun aandeel in de onrust te legitimeren met een verwijzing naar politiek activisme. Inzake openbare-ordeproblematiek heeft de AIVD voortdurend contact gehouden met het lokaal bestuur om ontwikkelingen te duiden. Ook heeft de AIVD zijn kennis en expertise inzake de vatbaarheid voor radicalisering binnen de Molukse gemeenschap gedeeld met RID'en, politie en lokale en nationale overheid.

3 Rechts-, links- en dierenrechtenextremisme

Bij (politiek-)extremisme overschrijden personen en groepen bewust de wet, waarbij wordt getornd aan democratische besluitvorming en (gewelddadige) illegale acties worden gepleegd. Het gaat daarbij dus om méér dan alleen verstoring van de openbare orde, namelijk om verstoring en bedreiging van de democratische rechtsorde.³ De AIVD doet onderzoek naar groeperingen en organisaties, fluïde netwerken en individuele extremisten. De AIVD heeft veelvuldig en vroegtijdig contact met politie en lokaal bestuur over te verwachten acties en informeert potentiële doelwitten, teneinde hen in staat te stellen maatregelen te nemen.

3.1 Rechts-extremisme

De versnippering, fragmentatie en onderlinge onenigheid die al jaren kenmerkend is voor rechts-extremisme in Nederland zette in 2009 verder door. In vergelijking met 2008 zijn minder vaak publieksmanifestaties zoals demonstraties georganiseerd, mede als gevolg van het verdwijnen van enkele groeperingen en bewegingen. Het aantal deelnemers bleef ongeveer stabiel (tussen de zeventig en negentig). Sommige demonstraties, zoals in maart 2009 in Maastricht en in september 2009 in Venlo, hadden meer deelnemers, maar dit is te verklaren doordat deze manifestaties plaatshadden in de grensstreek en ook buitenlandse deelnemers trokken. Ten opzichte van 2007 is het geschatte aantal actieve aanhangers teruggevallen van circa 600 naar een kleine 300. De gekende verbanden kampen nog altijd in toenemende mate met het probleem de aanhang erbij te houden. Net als in voorgaande jaren blijft de dreiging die uitgaat van rechts-extremisten relatief beperkt.

In 2009 heeft de AIVD diverse ambtsberichten uitgebracht en is het lokaal bestuur geïnformeerd door middel van het duiden van specifieke gebeurtenissen en ontwikkelingen. Die duiding kan het lokaal bestuur ondersteunen bij het bepalen van de manier waarop rechts-extremistische manifestaties tegemoet worden getreden.

Neonazisme

In 2009 is de Nederlandse Volks-Unie (NVU), de neonazistische beweging die zich presenteert als volksnationalistische politieke partij, begonnen met de voorbereidingen voor deelname aan de gemeenteraadsverkiezingen van 2010. Daarnaast heeft de NVU enige demonstraties georganiseerd die over het algemeen rustig verliepen, afgezien van geweld door tegendemonstranten en een enkel incident veroorzaakt door een deelnemer aan de demonstratie.

Binnen de Nationale Socialistische Actie/Autonome Nationale Socialisten (NSA/ANS) is in 2009 een scheuring ontstaan, waardoor deze groepering feitelijk in twee facties uiteen is gevallen. Aanleiding hiervoor was de koers die door de dissidenten als 'te links' werd ervaren. Die koers was in het najaar van 2008 uiteengezet in een politiek manifest.

Van de Blood&Honour-beweging is in Nederland weinig meer over, net als in de rest van Europa. Er zijn twee pogingen ondernomen om op regionaal en lokaal niveau levensvatbaar geachte restanten te herenigen, zoals het Nationaal-Socialistisch Front (NSF) in het oosten van Groningen en Blood&Honour/Combat 18 Nederland/Vlaanderen in de regio Eindhoven, maar dit heeft niet geleid tot een wederopstanding van de beweging. Bij bijeenkomsten van het NSF is enkele kerken door de lokale autoriteiten opgetreden omdat er aanwijzingen waren voor schendingen van de openbare orde (door zowel rechts-extremistische tegenstanders als links-extremistische opponenten). Blood&Honour/Combat 18 Nederland/Vlaanderen zou de opvolger moeten worden van Combat 18 Vlaanderen, maar het draagvlak voor deze nieuwe groep is wankel omdat hierin sprake is geweest van een felle onderlinge machtsstrijd. De twee regionale Blood&Honour-afdelingen in Nederland (Westland in het noorden van Noord-Holland en Oostland in het oosten van Gelderland) lijden een kwijnend en marginaal bestaan.

³ Zie voor een toelichting op de begrippen activisme en extremisme de begrippenlijst achterin dit jaarverslag.

In het westen van Brabant is een groepje actief dat bestaat uit lokale activisten die voorheen aangesloten waren bij andere groeperingen en bewegingen. Er is ruzie ontstaan tussen deze groep en de links-extremistische AFA, nadat een linkse infiltrant zichzelf had ontmaskerd door deel te nemen aan de links-extremistische tegendemonstratie tegen de NVU-demonstratie in Venlo. Het groepje noemde zich Nationale Jeugd Brabant en is vooral lokaal actief, maar wil wel landelijke activiteiten gaan organiseren. Daarop vooruitlopend heeft men reeds de naam veranderd in Nationale Jeugd Nederland (NJJ).

Extreemrechts

De AIVD onderzoekt een aantal extreemrechtse, (ultra) nationalistische groeperingen en bewegingen, waarvan de beweging Voorpost de actiefste is. Voorpost hield in maart 2009 een demonstratie in Maastricht tegen het als te slap beschouwde drugsbeleid. Bij deze demonstratie waren naast Nederlandse Voorposters ook enkele tientallen Vlaamse medestanders aanwezig. Voorpost heeft tevens gegeerd tegen pedofilie en andere ‘nationalistische’ thema’s. Voorts heeft een groep die zich Gouda’s Glorie noemde in Gouda een protestactie georganiseerd tegen de overlast van Marokkaanse probleemjongeren.

Ongeorganiseerd rechts

Met ongeorganiseerd rechts worden ongeorganiseerde individuen, jeugd- en subculturen bedoeld die een extreemrechtse of racistische boodschap uitdragen maar dat lang niet altijd vanuit een politiek motief blijken te doen. Wat op lokaal niveau nog vaak ten onrechte wordt gezien als uitingen van groeiend rechts-extremisme blijkt in de praktijk veeleer een jongerenproblematiek met openbare-ordeaspecten te zijn. Het enige jaren geleden actuele fenomeen ‘Lonsdale-jongeren’ wordt tegenwoordig nauwelijks meer waargenomen. Deze trend is uitgedoofd en de jongeren die zich daarmee bezighielden zijn hem ontgroeid (‘ageing out’). Er zijn geen aanwijzingen dat zij zijn doorgeradicaliseerd of zich hebben aangesloten bij de gekende extreemrechtse of rechts-extremistische groeperingen en bewegingen.

3.2 Links-extremisme

De AIVD constateerde in 2009 een opleving van links-activisme en links-extremisme, vooral rond het antifascistisch extremisme en het verzet tegen het Nederlandse asielbeleid. Onverminderd hoog blijft de dreiging uit de kleine kring extremisten rond Antifascistische Actie (AFA). Die kern is in 2009 niet gegroeid, maar de aanhang die zij weet te genereren wel. De harde kern van AFA omvat enige tientallen personen.

Antifascisme: AFA

Ook in 2009 waren er (dreigende) confrontaties tussen antifascisten en hun extreemrechtse tegenstanders. In Amersfoort, Zoetermeer, Maastricht, Den Bosch en Venlo dreigden verstoringen van de openbare orde doordat enige honderden antifascisten afkwamen op demonstraties van de NVU.

Relatief nieuw is de wijze waarop de Antifascistische Actie te werk gaat, waarbij vooral lokale groepen en mensen (van moslimorganisaties tot voetbalhooligans) opgeruid en ‘gebruikt’ worden voor acties, bijvoorbeeld tijdens een demonstratie van rechtsextremisten. Zo weet de AFA regelmatig rellen en opstootjes te veroorzaken zonder er zelf zichtbaar aan deel te nemen. Deze in 2008 voor het eerst gehanteerde werkwijze van AFA werd ook in 2009 doorgevoerd. AFA voert de activiteiten tegen de NVU uit onder de naam Laat Ze Niet Lopen (LZNL). Met name in Maastricht en Venlo liepen de demonstraties uit de hand, toen zowel extreemrechts als extreemlinks hulp kreeg van een groot aantal Duitse en (in mindere mate) Belgische geestverwanten.

AFA zette naast LZNL een werkgroep op die zich specifiek richt op de PVV. In de aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen van 2010 deed deze werkgroep onderzoek naar alle bewegingen en intenties van de PVV. Zoals te doen gebruikelijk doet AFA ook onderzoek naar de kandidatenlijsten. Behalve bij de PVV houdt AFA de vinger aan de pols bij andere – in haar optiek extreemrechtse – partijen zoals Trots op Nederland. In februari 2010 heeft de AIVD alle burgemeesters geïnformeerd over de werkwijze van AFA.

De AIVD heeft in het onderzoek naar antifascisme nauw contact gehad met de RID’en. De activiteiten van de AIVD en RID hebben geleid tot het in goede banen leiden van de verschillende dreigende confrontaties tussen antifascisten en extreemrechts.

Verzet tegen het Nederlandse asiel- en vreemdelingenbeleid verhardt
Het verzet tegen het asiel- en vreemdelingenbeleid, dat sinds enige jaren weer structureel is, verhardde zich in de loop van 2009. De werkwijze is vergelijkbaar met die van de antimilitaristen en anti-imperialisten uit de jaren tachtig en

negentig en, meer recent, met die van dierenrechtenextremisten. De AIVD constateert een verwevenheid van legale en illegale activiteiten, waarbij rekening moet worden gehouden met een toename van illegale, intimiderende activiteiten.

Net als in 2008 was ook in 2009 sprake van een verregaande ‘naming and shaming’ door tegenstanders van het asiel- en vreemdelingenbeleid. Nieuwe lijsten met daarin honderden namen van organisaties en personen betrokken bij de uitvoering van asielbeleid werden via internet verspreid. In 2009 kregen twee personen te maken met een ‘home visit’, waarbij huizen of auto’s werden beklad en vernield. Voorlichting van de AIVD heeft inmiddels gezorgd voor meer bewustwording, waardoor acties als ‘home visits’ worden bemoeilijkt.

In augustus 2009 vond brandstichting plaats bij het te bouwen detentiecentrum op Rotterdam Airport, waarbij bouwketen werden verwoest. Na deze brandstichting verschenen interne documenten op internet van een nieuwe organisatie, Onderzoeks Collectief Asielextremisme (OCA). De gepubliceerde gegevens zijn mogelijk voorafgaand aan de brand ontvreemd. Inmiddels is duidelijk geworden dat tegenstanders van het asiel- en vreemdelingenbeleid zich ook gaan richten op de bouw van een groot onderkomen voor uitgeprocedeerde asielzoekers, het project Schiphol-West dat in 2010 van start gaat. In dit kader is getracht de politieke besluitvorming te beïnvloeden door middel van een lawaaiactie in de raadszaal in Hoofddorp.

Over de groeiende weerstand tegen het Nederlandse asiel- en vreemdelingenbeleid heeft de AIVD in 2009 een open publicatie uitgebracht, *Het vuur van het verzet*. De AIVD heeft in 2009 geïnvesteerd in voorlichting aan bedrijven en organisaties die een potentieel doelwit vormen voor actievoerders. In samenwerking met het Project Polarisatie en Radicalisering van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en op uitnodiging van het ministerie van Justitie zijn presentaties gegeven over te verwachten acties en maatregelen die genomen kunnen worden. Na het uitkomen van *Het vuur van het verzet* is aan diverse belanghebbenden een toelichting gegeven op deze publicatie.

De activiteiten van de AIVD hebben geleid tot meer inzicht in de aandachtspunten en plannen van de tegenstanders van het asiel- en vreemdelingenbeleid. Over te verwachten activiteiten van deze actievoerders onderhield de AIVD contact met de relevante RID'en. Mede hierdoor konden de acties in goede banen worden geleid.

3.3 Dierenrechtenextremisme

De AIVD constateert een groei van het aantal activistische groeperingen. Het aantal dierenrechtenextremisten groeit echter nauwelijks. Er is een harde kern van enige tientallen actievoerders, die met name bij openbare activiteiten soms worden ondersteund door bijvoorbeeld antifascisten. Binnen de harde kern is een klein aantal individuen verantwoordelijk voor nachtelijke acties, zoals vernielingen of bevrijdingen.

De bereidheid bij een kleine harde kern van dierenrechtenextremisten tot het plegen van intimiderende of gewelddadige acties groeit. Bij de gebruikte werkwijzen (intimidatie, materiële schade en ‘home visits’) doet zich een ontwikkeling voor naar radicalere en meer extreme acties. Nieuw is dat een deel van het activisme voor rekening van ‘zelfoperende’ individuen komt. Een voorbeeld hiervan is het verzet tegen de jacht.

In 2009 vonden voor het eerst sinds jaren weer grootschalige nertsenvrijdingen plaats. In het Zeeuwse Stavenisse werd een bevrijdingsactie uitgevoerd door een activist die in de media bekend geworden is als de ‘vegan streaker’. Door de oplettendheid van een buurtbewoner kon hij worden gearresteerd. In dezelfde periode verscheen een publicatie in de Revu over genoemde bevrijding. Daarin ‘bekende’ de ‘vegan streaker’ een brandstichting in Vught, een feit dat al eerder voor de AIVD aanleiding was geweest om een ambtsbericht over betrokkenen uit te brengen aan het OM. In het najaar van 2009 vond een nertsenvrijding plaats in het Gelderse Barchem. Drie personen werden gearresteerd. Ook hier was de hoofdverdachte eerder al door de AIVD via een ambtsbericht kenbaar gemaakt aan het OM en de Nationale Recherche.

Mede door de aanpak van de overheid en de aanscherping van het onderscheid tussen activisme en extremisme weten dierenrechtenextremisten dat zij in de gaten worden gehouden. Dit heeft ertoe geleid dat zij voor een deel steeds heimelijker opereren en uit het zicht trachten te blijven. Net als bij links-extremisme is steeds vaker sprake van verwevenheid van legale en illegale activiteiten en het naar buiten toe presenteren van een politiek-maatschappelijk acceptabel gezicht.

Anti Dierproeven Coalitie (ADC)

Zo heeft de Anti Dierproeven Coalitie (ADC) een stichting in het leven geroepen die een zogenaamd burgerinitiatief heeft opgezet inzake experimenten op honden en katten. ADC tracht door middel van 40.000 handtekeningen deze zaak onder de aandacht van de politiek te brengen. Dat in relatie tot ADC gesproken kan worden van façadepolitiek blijkt uit het feit dat men, naast het legale burgerinitiatief, onderzoekers van universiteiten bestookt met soms dreigende e-mailberichten. Ook blijft ADC zich richten op de import van en proeven op apen. In dit verband zijn in 2010 dan ook nieuwe acties te verwachten.

Respect voor Dieren

Een nieuwe ontwikkeling in 2009 is de coalitievorming tussen dierenrechtenextremisten en links-extremisten. Zo riep de linksgeoriënteerde groepering Respect voor Dieren (RvD) in 2009 een aantal keer de hulp in van antifascisten. Op zijn beurt is Respect voor Dieren steeds meer aanwezig bij manifestaties van AFA. Respect voor Dieren voert met name acties tegen bont en circussen. Daarbij kreeg Respect voor Dieren soms te maken met de groepering Met de Dieren Tegen de Beesten, een extreemrechtse organisatie die deels samen met het nationalistische Voorpost actief is bij circussen, maar ook bij supermarkten waar halal-vlees wordt verkocht. Aangezien Respect voor Dieren dierenrechten beschouwt als een puur linkse zaak, is het in enkele gevallen door toedoen van met name Respect voor Dieren gekomen tot een handgemeen met Met de Dieren Tegen de Beesten. Respect voor Dieren is een nog steeds groeiende beweging. Dit jaar kwam er in Oost-Nederland een nieuwe onderafdeling bij. Ook werden de eigen gelederen versterkt door de terugkeer van Stop Huntingdon Animal Cruelty Nederland-activisten (SHAC Nederland), die zich in 2008 van Respect voor Dieren hadden afgesplitst.

De AIVD heeft in 2009 het onderzoek naar dierenrechtenextremisme geïntensiveerd. Dit heeft onder meer geresulteerd in de publicatie *Dierenrechtenextremisme in Nederland: gefragmenteerd maar groeiende*, waarin bovengenoemde ontwikkelingen nader worden beschreven. Voorafgaande aan en volgend op deze publicatie heeft de AIVD voorlichting gegeven aan bedrijven en instellingen, die doelwit (kunnen) worden van acties van extremisten. Ook is in enkele gevallen voorlichting gegeven aan het lokaal bestuur om bepaalde ontwikkelingen in hun gemeente nader toe te lichten. In 2009 is een aantal ambtsberichten verstrekt aan het Openbaar Ministerie. De ambtsberichten gaven de opsporingsinstanties zicht op radicale actievoerders, wat resulteerde in aanhoudingen bij nertsenbevrijdingen.

4 Heimelijke activiteiten van vreemde mogendheden

Buitenlandse overheden gebruiken verschillende methoden om gevoelige politieke, militaire, technisch-wetenschappelijke en economische informatie in Nederland te verwerven of om op heimelijke wijze Nederlandse politieke en ambtelijke besluitvorming te beïnvloeden. Doorgaans worden daarbij de inlichtingendiensten van de betreffende landen ingezet. Deze (inlichtingen)activiteiten kunnen de nationale veiligheid aanzienlijke schade toebrengen en de nationale soevereiniteit aantasten. De AIVD zet zich daarom in voor het onderkennen, voorkomen en (helpen) tegen gaan van deze activiteiten.

4.1 Vormen van heimelijke activiteiten en inmenging

De dreiging van digitale spionage neemt toe

Inlichtingendiensten hebben verschillende manieren om aan informatie te komen. Zo proberen deze diensten steeds vaker via technische wegen op afstand informatie te onderscheppen. Bijzonder kwetsbaar is in dit verband telecommunicatieverkeer, dat onderschept kan worden. Ook gevoelige gegevens op computersystemen zijn kwetsbaar vanwege de toenemende verwevenheid en complexiteit van de systemen en de koppeling met dataopslagsystemen. Ook het uitbesteden van activiteiten als systeem- en serverbeheer, datawarehousing en gegevensverwerking aan (buitenlandse) private partijen brengt spionagerisico's met zich mee.

Omdat digitale spionage wereldwijd toeneemt, verricht de AIVD onderzoek naar de aard, omvang, schade, doelwitten en herkomst van digitale aanvallen. De AIVD heeft in Nederland meerdere digitale aanvallen vanuit verschillende landen waargenomen die een steeds gerichter en specifieker karakter hebben gekregen. Vooral overheidssectoren en het bedrijfsleven zijn doelwit van digitale spionage. Aanvallen vinden voornamelijk plaats door middel van e-mailberichten met een besmette bijlage, zogenaamde trojans. Aanvallers doen vaak eerst uitgebreid onderzoek naar hun doelwit en proberen met de verworven kennis een authentiek en persoonlijk ogende e-mail samen te stellen, zodat de kans groot is dat een dergelijke e-mail wordt geopend door de geadresseerde. Daarnaast worden digitale aanvallen uitgevoerd door het besmetten van websites, harde schijven, usb-sticks, cd's of dvd's.

De Chinese overheid is nog steeds heimelijk actief in Nederland. Belangrijke doelwitten zijn de technisch-wetenschappelijke sector, de defensie-industrie en Chinese minderheden. Zo heeft de Chinese overheid door het uitoefenen van druk op overheidssectoren en de culturele sector getracht besluitvorming ten nadele van Chinese minderheden te beïnvloeden. Dit heeft onder andere plaatsgevonden in aanloop naar de komst van de Dalai Lama naar Nederland.

Meer traditionele vormen van inmenging blijven bestaan

Naast technische wegen proberen inlichtingendiensten relevante kennis te vergaren via personen die (indirect) toegang hebben tot informatie. Nederland is om verschillende redenen interessant. Nederland is immers lid van verschillende belangrijke internationale organisaties en samenwerkingsverbanden. Bovendien is in Nederland een aanzienlijk aantal internationale organisaties gevestigd. Daarnaast kent Nederland een hoogontwikkelde, internationaal georiënteerde economie en een open samenleving. Verder trekt de aanwezigheid van migrantengemeenschappen in Nederland de aandacht van verschillende inlichtingendiensten, waarbij soms getracht wordt heimelijk invloed uit te oefenen op in Nederland verblijvende migranten en migrantengemeenschappen.

De activiteiten van Iraanse inlichtingendiensten in Nederland zijn gericht op de bestrijding van groepen en individuen die door het Iraanse regime worden beschouwd als een gevaar voor het eigen voortbestaan. Daarnaast hebben de Iraanse inlichtingendiensten tot taak om politieke, economische en wetenschappelijke informatie te vergaren bij zowel Nederlandse overheden en bedrijven als in Nederland gevestigde internationale instellingen. In Nederland woonachtige Iraniërs worden onder druk gezet om voor de Iraanse inlichtingendiensten te spioneren. Zowel (vermeende) leden van de Mujahedin-e Khalq (MKO) als ondersteuners van de Iraanse oppositie vormen een doelwit van deze inlichtingen- en beïnvloedingsactiviteiten. De activiteiten vormen een aantasting van de grondrechten van Nederlandse ingezeten en kunnen een gevaar opleveren voor de veiligheid van henzelf of hun familie in Iran.

Nederlanders onderschatten spionagerisico's

In een breed opgezet onderzoek heeft de AIVD geconstateerd dat in Nederland het bewustzijn van spionagerisico's in het algemeen nog steeds laag is. Het ontbreekt aan waardebewustzijn, beveiligingsbewustzijn en een goede belangenafweging. Nederlanders realiseren zich vaak onvoldoende dat ook in Nederland waardevolle (geheime) informatie aanwezig is waarover buitenlandse overheden graag zouden beschikken. Beveiliging en veiligheid hebben niet altijd voldoende aandacht binnen een organisatie, en het risico dat strategische kennis of bedrijvigheid die relevant is voor de nationale veiligheid op lange termijn naar het buitenland weglekt, krijgt onvoldoende aandacht. Tevens is het bewustzijn dat andere landen actief proberen op heimelijke wijze Nederlandse beleids- en besluitvormingsprocessen te beïnvloeden laag.

De Russische buitenlandse inlichtingendiensten zijn in belangrijke mate heimelijk actief in Europa met inbegrip van Nederland. Belangrijke doelwitten voor de Russische inlichtingendiensten zijn de NAVO, de technisch-wetenschappelijke sector, de defensie-industrie en de energiesector. Ook constateert de AIVD dat Russische diensten een onverminderde interesse tonen in Nederlanders die een rol (gaan) spelen binnen beleids- en besluitvormingsprocessen die raken aan Russische belangen.

4.2 Activiteiten en resultaten

De AIVD heeft in 2009 het onderzoek naar ongewenste, heimelijke activiteiten van andere landen versterkt en is een aantal nieuwe onderzoeken gestart. In 2009 heeft de AIVD zowel op langlopende zaken geïnvesteerd als op kortlopende onderzoeken naar aanleiding van meldingen. Door deze onderzoeken zijn inlichtingenactiviteiten van verscheidene landen onderkend, wat heeft geleid tot verschillende maatregelen. Zo heeft de AIVD overheidsinstanties geïnformeerd die bevoegd zijn om maatregelen te nemen en (in specifieke gevallen) instanties die het doelwit vormen van inlichtingenactiviteiten. Het gaat hierbij om verschillende ministeries, gemeenten, internationale organisaties, bedrijven en wetenschappelijke instanties.

Een aantal concrete activiteiten van andere landen is hierdoor beëindigd. Daarnaast heeft de AIVD in enkele gevallen zelfstandig opgetreden, bijvoorbeeld door personen te confronteren met hun werkzaamheden voor buitenlandse inlichtingendiensten om daarmee hun activiteiten te versturen en voortzetting of herhaling tegen te gaan.

De AIVD werkt nauw samen met de MIVD op het gebied van contra-inmenging en -spionage. Het kan hierbij gaan om uitwisseling van gegevens, maar bijvoorbeeld ook om een gezamenlijk onderzoek naar een persoon. Ook trekken de diensten gezamenlijk op bij het voorkomen of beëindigen van ongewenste activiteiten van buitenlandse inlichtingendiensten.

In zijn onderzoeken heeft de AIVD eveneens intensief samengewerkt met buitenlandse collegadiensten. De samenwerking varieert van operationele samenwerking om activiteiten van buitenlandse inlichtingenofficieren gezamenlijk te onderkennen tot het uitwisselen van inzichten en onderzoeksmethodieken. Ook heeft de AIVD andere inlichtingen- en veiligheidsdiensten geïnformeerd (en vice versa) over personen die bijvoorbeeld onder diplomatische dekmantel inlichtingenactiviteiten ontplooien. De AIVD heeft voorts bijeenkomsten georganiseerd voor inlichtingen- en veiligheidsdiensten om de samenwerking tussen diensten op deelonderwerpen structureel te verbeteren. Hiermee is voorkomen dat enkele inlichtingenofficieren Nederland of andere landen konden binnentrezen.

Om een beter beeld te krijgen van de risico's die Nederland loopt en om tot aanbevelingen te komen hoe de dreiging (verder) gereduceerd kan worden, hebben de AIVD en het Directoraat-Generaal Veiligheid van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties in 2009 gezamenlijk onderzoek gedaan naar spionagerisico's binnen de overheid en het bedrijfsleven. Door middel van gesprekken met partijen uit verschillende sectoren en op basis van operationele informatie uit AIVD-onderzoeken is op

hoofdlijnen in kaart gebracht welke informatie om redenen van nationale veiligheid niet in handen mag komen van buitenlandse overheden en welke spionagerisico's Nederland loopt met betrekking tot deze informatie. De resultaten van dit onderzoek worden in 2010 aangeboden aan de Tweede Kamer.

De AIVD heeft zich verder ingespannen om door voorlichting het veiligheidsbewustzijn in Nederland te vergroten. De AIVD verzorgt voorlichting op maat voor relevante (internationale) organisaties, semi-overheid en mensen in het bedrijfsleven, zodat zij veiligheidsmaatregelen kunnen treffen ter voorkoming van mogelijke inlichtingenactiviteiten. Het kan daarbij gaan van een presentatie van de dienst voor een brede doelgroep binnen een organisatie, tot een tweegesprek naar aanleiding van concrete incidenten. Ter bevordering van het veiligheidsbewustzijn hebben de AIVD en MIVD gezamenlijk voorlichtingsmateriaal ontwikkeld in 2009.

Op de website van de AIVD en de MIVD kunnen enkele brochures worden gedownload, die bedoeld zijn om de bewustwording van risico's in organisaties te vergroten.

- De brochure *Spionage in Nederland. Wat is het risico?* beschrijft de verschillende vormen van spionage en inlichtingenactiviteiten die de AIVD in Nederland waarneemt en wat de risico's hiervan zijn.
- De brochure *Spionage bij reizen naar het buitenland. Wat is het risico?* geeft tips om de risico's van spionage voor, tijdens en na een reis te beperken.
- De brochure *Digitale spionage. Wat is het risico?* geeft aan op welke wijze buitenlandse inlichtingendiensten digitale media gebruiken en geeft tips om de risico's van digitale spionage te beperken.

 GATE 6

5 Inlichtingen buitenland

5.1 Het Aanwijzingsbesluit

De minister-president stelt, samen met de ministers van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Defensie en Buitenlandse Zaken, de inlichtingenbehoefte van de Nederlandse regering op, die wordt vastgelegd in een Aanwijzingsbesluit.⁴ Het huidige Aanwijzingsbesluit loopt van 2008 tot 2012. Deze looptijd van vier jaar is nodig om de AIVD (en de MIVD) in staat te stellen voor een langere termijn een inlichtingenpositie op te bouwen en te behouden.

Met de verzamelde inlichtingen beschikt de Nederlandse regering over informatie die via andere, bijvoorbeeld diplomatieke, kanalen niet of moeilijk te verkrijgen is. Doel is om de werkelijke intenties van overheden, personen en groeperingen te achterhalen. De aandacht van de AIVD richt zich op zowel de binnenlandse als de buitenlandse politiek van een staat. Ook overheidsinstellingen, niet-gouvernementele organisaties en (invloedrijke) personen in deze landen kunnen onderwerp van inlichtingeninwinning zijn.

Politieke inlichtingen worden verzameld door middel van landenonderzoeken, verkennende onderzoeken en ‘quickresponse’-onderzoeken. Met de MIVD worden in de gezamenlijke unit Contraproliferatie inlichtingen ingewonnen over de proliferatie van massavernietigingswapens en overbrengingsmiddelen (zie volgend hoofdstuk).

5.2 Trends en ontwikkelingen

De geopolitieke machtsverhoudingen en de internationale rechtsorde zijn volop in verandering. Nieuwe belangrijke spelers op het mondiale toneel hebben nadrukkelijk eigen, afwijkende opvattingen over de internationale rechtsorde en de spelregels daaromtrent en tonen zich zelfverzekerd en assertief in het behartigen van hun politieke, economische en militaire belangen. Daarbij worden ook in de strijd om schaarse grondstoffen steeds meer offensieve inlichtingenactiviteiten ingezet.

Energie

De kredietcrisis heeft in 2009 de energiemarkt in hoge mate beïnvloed. Na de zomer van 2008 is de krapte op de olie-markt door een snel dalende vraag omgeslagen in een overschot. De prijzen per vat daalden van bijna \$150 tot onder \$40. Door productiebeperking van de OPEC kon die prijs in 2009 weer stijgen, maar intussen hebben olie-exporterende landen grote begrotingsproblemen doorgemaakt.

Gasprijzen in langetermijncontracten volgen de olieprijzen met vertraging. Een belangrijke factor was boven dien de snelle ontwikkeling van de winning van ‘shale gas’ (gas in steen) in de VS. Hierdoor viel de Amerikaanse vraag naar vloeibaar gemaakt aardgas (LNG) weg, dat daardoor snel in prijs zakte tot onder die van leidinggas en daarmee een aantrekkelijk alternatief voor Europa werd. Dit vermindert de kans op een gascrisis zoals begin 2009 nog teweeg werd gebracht door het gasconflict tussen Rusland en Oekraïne.

Bij het herstel van de wereldconomie doemen problemen op, aangezien grote en gemakkelijk te exploiteren olievelden snel zullen opraken en olie moeilijker en slechts tegen hoge kosten winbaar zal zijn. Hoognodige investeringen in energieproductie zijn boven dien door de kredietcrisis achterwege gebleven.

China

China is een belangrijke speler op zowel regionaal als mondiaal niveau. Duidelijk zichtbaar is dit in de wijze waarop China over de gehele wereld activiteiten onderneemt om de energie- en grondstoffenbehoeften van het land veilig te stellen. Daarbij wordt een zelfbewuste houding aangenomen. Als het gaat om voor China gevoleerde dossiers rondom bijvoorbeeld Taiwan en Tibet, aarzelt China niet om, door de inzet van (handels)politieke maatregelen, andere landen te bewegen de Chinese invalshoek te volgen.

⁴ Het Aanwijzingsbesluit kent een openbaar deel en een geheime bijlage. De landen waarnaar onderzoek verricht wordt, de vraagstelling en de rapportages over de voortgang en opbrengst van de onderzoeken zijn om evidente redenen geheim gerubriceerd.

India en Pakistan

Naast China profileert met name India zich als opkomende politieke en economische grootmacht. De etnisch-religieuze diversiteit in de regio en de rivaliteit tussen de kernmachten Pakistan en India zorgde in 2009 voor duidelijke spanningen. Na de Mumbai-aanslagen in november 2008 is de Indiaas-Pakistaanse relatie sterk bekoeld. De vredesdialogoog tussen beide landen heeft het afgelopen jaar vrijwel geheel stil gelegen. Eind 2009 is de bereidheid tot besprekingen (onder andere over Kashmir) bij de Indiase en Pakistaanse overheid enigszins toegenomen.

De stabiliteit in deze regio wordt sterk beïnvloed door de ontwikkelingen in Pakistan. De bijdrage van de Pakistaanse overheid aan de westerse contraterrorisme-aanpak in de grensgebieden van Afghanistan en Pakistan zorgt voor grote spanningen in Pakistan zelf. De macht van het Pakistaanse leger is nog steeds cruciaal voor de stabiliteit in Pakistan.

Iran

De situatie die is ontstaan na de presidentsverkiezingen, de nucleaire ambities van het land en de toenemende grip van de Iraanse Revolutionaire Garde op de politiek, de economie en het militaire complex zijn ontwikkelingen met onvoorspelbare gevolgen. De precaire politieke situatie in Iran wordt versterkt door de slechte staat van de Iraanse economie. De economische crisis heeft Iran hard geraakt. De overheid heeft minder te besteden, maar dit heeft nog niet geleid tot afschaffing van alle subsidies voor voedsel en energie aan de bevolking. Het Iraanse regime is er op het moment alles aan gelegen om onrust onder de bevolking tegen te gaan. In zijn buitenlandpolitiek streeft Iran naar een prominente rol in de regio.

Midden-Oosten

Het uitblijven van tastbare ontwikkelingen in het vredesproces zorgt er mede voor dat de spanningen in de Palestijnse Gebieden en de omliggende landen onverminderd groot zijn en een voedingsbodem blijven voor radicalisering, terrorisme en antiwesterse sentimenten in de regio. Het is mogelijk dat de spanningen in de Palestijnse Gebieden tussen Fatah en Hamas zich in de toekomst naar de Palestijnse vluchtelingskampen in Libanon uitbreiden, met alle gevolgen voor de regionale stabiliteit van dien. Syrië lijkt vooral een opportunistische buitenlandpolitieke strategie te volgen. Het land richt zich hierbij afwisselend op het Westen, de Arabische landen en Iran. Het Syrische eigenbelang is hierbij leidend.

Afrika

Afrika wordt in toenemende mate het continent van de falende staten en regio's. Er bestaat een permanent risico op nieuwe, gewelddadige, en vaak grensoverschrijdende conflicten als gevolg van etnische spanningen en slechte economische omstandigheden. Veel landen in Afrika zijn mede door het falen van overheidsinstituties kwetsbaar voor terrorisme, (gewelddadige) coups, internationale (drugs)criminele en corruptie. Nederland heeft met een aantal landen banden op het gebied van handel en ontwikkelingshulp. Nederlandse belangen in deze fragiele staten, waaronder Nederlandse staatsburgers, ondervinden hiervan regelmatig negatieve gevolgen. De ontwikkelingen in West-Afrika, de Hoorn van Afrika, de Grote Meren en Zimbabwe zijn hiervoor illustratief.

Latijns-Amerika en het Caribisch gebied

De ontwikkelingen in Latijns-Amerika en het Caribisch gebied raken rechtstreeks aan de nationale veiligheid en de belangen van het Koninkrijk. Niet alleen de Nederlandse Antillen en Aruba, maar ook Nederland, worden ongewild betrokken bij politieke conflicten tussen landen in Latijns-Amerika. Deze tot nog toe voornamelijk retorische conflicten kunnen verder escaleren.

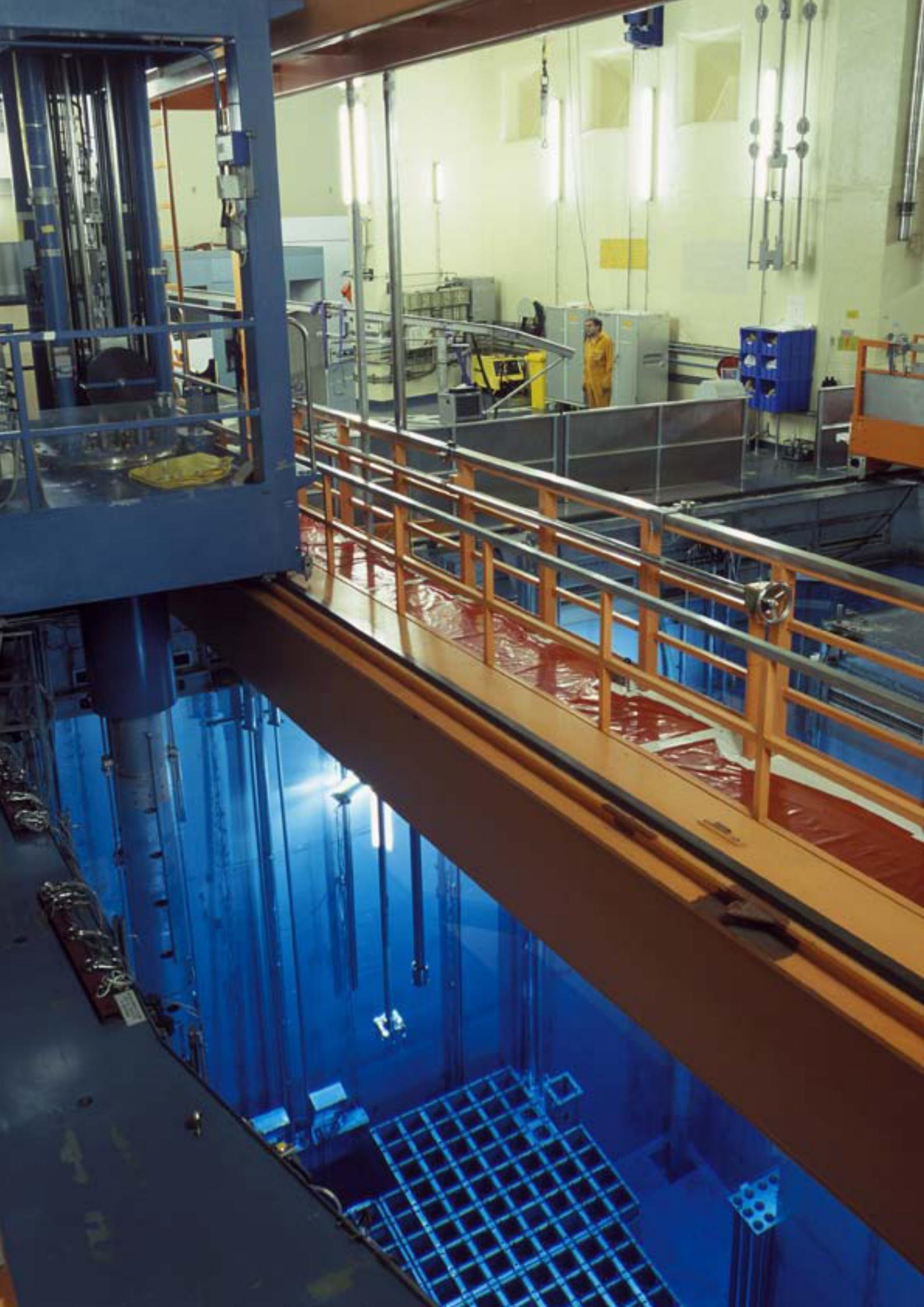
5.3 Activiteiten en resultaten

In algemene zin geldt dat de Nederlandse nationale veiligheidsbelangen steeds nadrukkelijker een internationale dimensie krijgen of buiten de landsgrenzen liggen. Dit heeft tot gevolg dat de inlichtingentaak en de veiligheidstaak steeds meer verweven raken. Zo levert de inlichtingentaak van de AIVD bijvoorbeeld informatie op over ontwikkelingen op de aandachtsgebieden contraterrorisme en contra-inmenging (spionage). De inlichtingentaak buitenland draagt verder bij aan dreigingsinschattingen en -analyses die de AIVD produceert in het kader van de veiligheidsbevorderende taak.

De AIVD informeert gevraagd en ongevraagd over ontwikkelingen die voor de Nederlandse regering van belang kunnen zijn. De AIVD vervaardigt in het kader van de inlichtingentaak voornamelijk korte informatierapporten en inlichtingenanalyses. In 2009 heeft de AIVD in het kader van de inlichtingentaak ruim tweehonderd informatierapporten en analyses uitgebracht. De AIVD heeft in 2009 ook een aantal presentaties gegeven voor bewindspersonen en ambtelijke beleidsbepalers in aanvulling op de schriftelijke rapportages. Verder heeft de AIVD bijgedragen aan de informatieverstrekking van het 'Joint Situation Centre' (Sjtcen) van de Europese Unie (EU).

Om het ministerie van Buitenlandse Zaken tijdig te kunnen informeren over (politieke) ontwikkelingen en gebeurtenissen met potentieel schadelijke gevolgen voor Nederlandse belangen in landen buiten de Aanwijzing, volgt de AIVD de situatie in verschillende fragiele staten door verkennende onderzoeken. Indien er bij het ministerie van Buitenlandse Zaken een specifieke behoefte is aan inlichtingen over een bepaald land of regio die niet voldoende wordt gedekt door het verkennende onderzoek, kan de AIVD op verzoek, gedurende een afgebakende periode, een operationeel onderzoek verrichten naar het desbetreffende land ('quick response'). In 2009 heeft de AIVD drie 'quickresponse'-onderzoeken uitgevoerd.

Periodiek peilt de AIVD bij de ministeries van Algemene Zaken en van Buitenlandse Zaken de waardering van de rapportages die de AIVD in het kader van de inlichtingentaak produceert. Hieruit blijkt dat de rapportages steeds meer gewaardeerd en gebruikt worden voor het formuleren en bijstellen van het buitenlandbeleid van de Nederlandse regering. Ook de rapportages die worden geproduceerd met het oog op inkomende of uitgaande buitenlandse missies worden over het algemeen goed gewaardeerd. De AIVD wil in 2010 de verhouding tussen unieke informatie verkregen uit inlichtingenbronnen en die uit open bronnen nog verder verbeteren.

6 Proliferatie van massavernietigingswapens

De proliferatie van massavernietigingswapens vormt een bedreiging voor de internationale veiligheid. Met diverse internationale verdragen wordt toegezien op het tegengaan van verdere verspreiding van nucleaire wapens en overbrengingsmiddelen, het uitvoeren van kernproeven, en de uitbanning van chemische en biologische wapens. Bovendien is een aantal exportregelingen van kracht. Nederland heeft zich aangesloten bij deze verschillende verdragen en regelingen en hecht veel waarde aan de naleving daarvan, zowel door lidstaten als door Nederlandse bedrijven en organisaties.

Landen die ervan verdacht worden in strijd met internationale verplichtingen en verdragen massavernietigingswapens of overbrengingsmiddelen te ontwikkelen en doelen na te streven die een bedreiging kunnen vormen voor de internationale rechtsorde en de veiligheid en belangen van Nederland en zijn bondgenoten, worden aangemerkt als landen van zorg. De belangrijkste zijn Iran, Noord-Korea, Syrië en Pakistan. De AIVD verzamelt in nauwe samenwerking met de MIVD informatie over programma's van massavernietigingswapens en overbrengingsmiddelen in de landen van zorg.

6.1 De gezamenlijke Unit Contraproliferatie

De AIVD en de MIVD zijn in 2008 op het aandachtsgebied proliferatie een nauwe samenwerking aangegaan in de vorm van gezamenlijke unit, de Unit Contraproliferatie (UCP). Medewerkers van de AIVD en de MIVD werken samen op één locatie en kunnen gebruikmaken van elkaars gegevens, informatieposities en contacten.

De UCP heeft zowel een inlichtingentaak als een veiligheidstaak. De inlichtingentaak betreft het informeren van de regering over ontwikkelingen met betrekking tot programma's voor massavernietigingswapens en overbrengingsmiddelen in landen van zorg (capaciteiten en intenties). Deze taak behelst voorts het informeren van de Nederlandse strijdkrachten over (mogelijke) risico's met betrekking tot massavernietigingswapens en overbrengingsmiddelen voor Nederlandse eenheden in inzetgebieden. De veiligheidstaak betreft het leveren van bijdragen aan het tegengaan van verwervingsactiviteiten door of ten dienste van landen van zorg in en via Nederland.

6.2 Ontwikkelingen en resultaten

De UCP heeft in 2009 ruim vijftig inlichtingenrapportages en analyses uitgebracht die voornamelijk gericht waren aan de ministers van Algemene Zaken, Buitenlandse Zaken en Defensie. In 2009 werden twee ambtsberichten aan het OM uitgebracht. Verder is in het kader van bewustwording en veiligheidsbevordering een brochure gepubliceerd bestemd voor universiteiten, andere kennisinstellingen en bedrijven, getiteld *Productie en verspreiding van massavernietigingswapens; risico's voor bedrijven en wetenschappelijke instellingen*.

Nucleaire wapens en overbrengingsmiddelen

Iran en Syrië hebben de afgelopen jaren activiteiten op nucleair terrein ontwikkeld die internationaal vragen hebben opgeroepen. Die vragen zijn in veel gevallen het gevolg van een gebrek aan transparantie, waardoor onzekerheid bestaat ten aanzien van de werkelijke intenties van genoemde landen. Noord-Korea maakt geen geheim van de eigen nucleaire ambities en de vorderingen op dat vlak. Pakistan heeft reeds de beschikking over kernwapens. Alle vier genoemde landen kennen een programma voor de ontwikkeling van ballistische raketten.

Met name ontwikkelingen rond het Iraanse nucleaire programma blijven internationaal aanleiding geven tot vragen. Ook in 2009 gaf Iran geen antwoord op vragen van het Internationaal Atoomenergie Agentschap (IAEA) inzake projecten uit het verleden, die mogelijk kernwapen-gerelateerd waren. Bovendien zette het land de uraniumverrijkingsactiviteiten in Natanz onverminderd voort en maakte het bekend inmiddels een tweede verrijkingsinstallatie te bouwen. Een voorstel van Rusland, Frankrijk en de Verenigde Staten in samenwerking met het IAEA om verrijking van Iraans uranium van minder dan 5 procent tot minder dan 20 procent onder voorwaarden in het buitenland te laten plaatsvinden, bleek tot nu toe onaanvaardbaar voor Iran.

De AIVD en de MIVD hebben de regering op de hoogte gehouden van ontwikkelingen in de nucleaire programma's en daarmee verband houdende activiteiten van genoemde landen. Die ontwikkelingen en activiteiten zijn bovendien waar mogelijk nader geduid.

- Iran zet het eigen uraniumverrijkingsprogramma voort en breidt, in weerwil van internationale oproepen om te stoppen, het programma verder uit: meer verrijkingsinstallaties zijn onder constructie of gepland en nieuwe typen ultracentrifuges worden ontwikkeld. Ook in 2009 voerde het land proeflanceringen uit van ballistische raketten.
- Noord-Korea heeft naar eigen zeggen twee keer een nucleaire proefexplosie laten plaatsvinden. Het land heeft zich – tot op heden als enige – teruggetrokken uit het nucleaire non-proliferatieverdrag. Inspecteurs van het IAEA worden niet meer toegelaten. Noord-Korea voert voorts eveneens proeflanceringen uit van ballistische raketten.
- Syrië voert ook proeflanceringen uit van ballistische raketten, zij het met een kleiner bereik dan Iran en Noord-Korea. Het land geeft bovendien geen antwoord op bepaalde vragen van het IAEA over nucleaire activiteiten.
- Pakistan heeft openlijk erkend dat het over nucleaire wapens en ballistische raketten beschikt. Ontwerpen en apparatuur hebben in het verleden vanuit Pakistan een weg gevonden naar andere (toenmalige) landen van zorg.

Chemische en biologische wapens

De internationale verdragen tegen biologische en chemische wapens staan onderzoek ten behoeve van defensieve maatregelen toe. Ten behoeve van dat onderzoek is het toegestaan te beschikken over kleine hoeveelheden (zogenaamde onderzoekshoeveelheden) biologische en chemische strijdmiddelen (agentia). Op chemisch terrein ziet de Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons (OPCW) erop toe dat deze mogelijkheid niet wordt misbruikt.

Door de snelle ontwikkeling van hun industrie neemt in landen van zorg het kennisniveau echter steeds verder toe en zijn deze landen steeds beter in staat zelfstandig grondstoffen en apparatuur te ontwikkelen en te produceren. Daardoor is het vaak moeilijk met zekerheid vast te stellen of onderzoek en productie alleen zijn gericht op civiele doeleinden.

Onderzoek naar ziekteverwekkers als virussen en onderzoek naar en productie van vaccins dient op veilige wijze plaats te vinden: ziekteverwekkers en vaccins mogen niet kunnen ontsnappen. De keerzijde is dat hiervoor ingerichte laboratoria door de getroffen veiligheidsmaatregelen ook uitermate geschikt zijn voor onderzoek naar en productie van (biologische) strijdmiddelen.

Verwerving van relevante kennis en apparatuur

In het kader van de veiligheidstaak vindt onderzoek plaats naar de openlijke of heimelijke verwerving van relevante kennis, apparatuur, materialen en grondstoffen, in of via Nederland. Indien nodig leidt dit onderzoek tot een ambtsbericht aan het Openbaar Ministerie. Dit jaar heeft één onderzoek tot een ambtsbericht geleid. Daarnaast is vanuit de veiligheidstaak sprake van alertering gericht op specifieke bedrijven en instellingen voor onderwijs en onderzoek.

De internationale sancties tegen Iran brengen met zich mee dat verwerving van vooroemde kennis en goederen ten behoeve van dat land extra aandacht vergt. Bij het onderzoek naar ongewenste verwerving wordt intensief samengewerkt met het verantwoordelijke ministerie van Economische Zaken en met uitvoeringsinstanties als de Douane en de opsporingsdienst FIOD/ECD.

Exportcontrole

Het ministerie van Economische Zaken legt aanvragen voor exportvergunningen betreffende strategische en 'dualuse'-goederen naar landen van zorg vrijwel altijd voor aan de AIVD en de MIVD. Deze diensten gaan vervolgens na wat bekend is over de eindgebruiker en eventuele tussenstations. In voorkomende gevallen besteden de diensten eveneens aandacht aan de bruikbaarheid van kennis en goederen in programma's voor massavernietigingswapens en overbrengingsmiddelen. De diensten stellen het ministerie van Economische Zaken vervolgens in kennis van hun bevindingen. Het ministerie van Economische Zaken voegt de informatie van de AIVD en MIVD samen met van andere zijden verkregen informatie en beslist vervolgens op de aanvraag.

In 2009 zijn in dit kader 95 aanvragen aan de AIVD en de MIVD voorgelegd en behandeld, fors meer dan in het voorafgaande jaar. Deze stijging hangt samen met de verscherping van de sancties tegen Iran.

7 Veiligheidsbevordering

De AIVD heeft tot taak te bevorderen dat de verantwoordelijke en bevoegde instanties zorgen voor adequate beveiliging. De AIVD stelt in het kader van het stelsel Bewaken en Beveiligen dreigings- en risicoanalyses op voor personen, objecten en diensten behorend tot het rijksoverheid (de E-taak van de AIVD). Om een adequate beveiliging van vitale economisch-maatschappelijke sectoren te bevorderen en om de bescherming van bijzondere informatie te bevorderen (de C-taak van de AIVD) deelt de AIVD gericht (dreigings)informatie met de overheid, het bedrijfsleven en in Nederland gevestigde internationale organisaties.

7.1 Het stelsel Bewaken en Beveiligen

In algemene zin geldt dat de verantwoordelijkheid voor de eigen veiligheid primair bij de burger zelf ligt, bij de organisatie waartoe deze behoort en bij het decentrale gezag (de lokale driehoek). In aanvulling daarop heeft de rijksoverheid een bijzondere verantwoordelijkheid voor een bepaalde groep personen, objecten en diensten die worden erkend tot het rijksoverheid. Het rijksoverheid is een limitatieve lijst van:

- personen, objecten en diensten die in het kader van het nationaal belang veilig en ongestoord moeten kunnen functioneren;
- buitenlandse personen en objecten (in casu buitenlandse staatshoofden die Nederland bezoeken) en buitenlandse ambassades in ons land;
- personen die werken in de strafrechtploeg, zoals de voorzitter van de Raad voor de Rechtspraak.

De AIVD kan in het kader van zijn taak binnen het stelsel Bewaken en Beveiligen gericht onderzoek doen naar potentiële dreigingen, ook buiten de reguliere aandachtsgebieden van de dienst. De AIVD levert, evenals de MIVD en het KLPD, informatie aan de NCTb waarin concrete en voorstellbare dreigingen in relatie tot een bedreigd(e) persoon, object of dienst worden weergegeven.

Aantal bedreigingen neemt toe

Uit het feit dat de dreiging vanuit lokale jihadistische netwerken in 2009 verder is afgangen (zie het hoofdstuk Terrorisme) mag niet worden geconcludeerd dat de dreiging vanuit lokale netwerken en individuen tegen overheidsdoelwitten, politici en opiniemakers permanent verminderd is.

De AIVD heeft de druk op de veiligheidsbevorderende taak de afgelopen jaren juist zien toenemen. Door de digitalisering van de samenleving (met name internet) is de drempel voor het uiten van bedreigingen jegens personen lager geworden. Bedreigingen worden hierdoor vaker en sneller geuit. Verder is de druk op de AIVD toegenomen om alle dreigingsuitingen serieus te nemen. Dit heeft zijn uitwerking op het gebied van de veiligheidsbevorderende taak van de AIVD: aanknopingspunten voor serieuze dreigingen moeten gefilterd worden uit een toenemend aantal dreigingsmeldingen, wat veel tijd en aandacht vraagt.

Solistische dreigers

Een belangrijke dreiging richting personen die vallen binnen het rijksoverheid komt vanuit solistisch opererende individuen met in meer of mindere mate een persoonlijkheidsstoornis. De gebeurtenissen op Koninginnedag 2009 en de vele dreigbrieven zijn daar voorbeelden van. De AIVD heeft in 2009 aansluiting gezocht bij het project 'solistische dreigers' onder leiding van de NCTb, om samen met de partners binnen het stelsel Bewaken en Beveiligen een aanpak te ontwikkelen voor deze dreigergroep en verantwoordelijkheden te bepalen. In dit kader is tevens de basis voor internationale samenwerking gelegd door het opbouwen van duurzame contacten met buitenlandse overheids-, inlichtingen-, en veiligheidsdiensten.

Lange tijdshorizon jihadistische terroristen

Jihadistische terroristen hebben een lange tijdshorizon (zie het hoofdstuk Terrorisme). Het uitblijven van een concrete jihadistische dreiging tegen personen, objecten en diensten binnen het rijksoverheid wil dan ook niet zeggen dat geen waakzaamheid geboden is. Illustratief in dit verband zijn drie concrete dreigingen tegen de Deense cartoonist Kurt Westergaard of afgeleide doelwitten.

De Deense cartoonist Kurt Westergaard wordt vier jaar na de publicatie van zijn controversiële spotprenten over de profeet Mohammed nog steeds ernstig bedreigd. Dit blijkt uit twee incidenten in 2009 en één incident op 1 januari 2010.

In februari 2009 heeft de Deense politie drie personen opgepakt die een aanslag beraamden tegen de cartoonist. In oktober 2009 volgde vervolgens de aanhouding van twee Amerikanen met aanslagplannen tegen de Deense krant Jyllands-Posten die de spotprents publiceerde. De aangehouden verdachten zijn twee mannen van Pakistaanse afkomst die hun aanslagplannen het 'Mickey Mouse Project' noemden. Een van de mannen zou zijn verbonden aan de Pakistaanse terroristische organisatie Lashkar-e-Taiba (LeT). Op 1 januari 2010 drong een Somalische man met een bijl Westergaards woning binnen met het kennelijke doel Westergaard te vermoorden. De Somaliër was eerder betrokken bij jihadistische activiteiten in Oost-Afrika. Westergaard kon zich ternauwernood in veiligheid brengen in een zogenaamde strongroom.

Resultaten

Om efficiënt en effectief te kunnen werken heeft de AIVD een prioritering aangebracht voor het maken van analyses. Hierbij wordt een inschatting gemaakt van de dreiging tegen een bepaald persoon, object of dienst op basis van de zichtbaarheid, kwetsbaarheid van het risicoprofiel, dreigingsaantrekkende kracht van de functie of positie en de mogelijke impact van een aanslag op de samenleving. Door de prioritering van dossiers en de tijdsbesparing die daarmee gepaard gaat, kon de AIVD bovendien tegemoet komen aan de vraag naar meer inhoudelijk zware producten, zoals risicoanalyses.

Het onderzoek binnen de E-taak vereist een nauwe interne samenwerking en intensief contact met (inter)nationale samenwerkingspartners. Om het proces van nauwere samenwerking binnen de AIVD verder te optimaliseren is de veiligheidsbevorderende taak bij de reorganisatie van 2009 beter gepositioneerd. Daarnaast heeft de AIVD meer dreigingsgerelateerde informatie uitgewisseld met buitenlandse collegadiensten. Dit was onder andere noodzakelijk om de beveiliging van grote internationale conferenties, zoals de klimaattop te Kopenhagen en de Afghanistanconferentie in Den Haag, te kunnen ondersteunen. Ook is informatie uitgewisseld rondom de opening van het Bijzonder Tribunaal voor Libanon.

In 2009 heeft de AIVD ten behoeve van diverse afnemers 189 dreigingsinschattingen en -analyses opgesteld. Het grootste aantal betrof personen, objecten en diensten in het rijkss domein. Daarnaast zijn dreigingsinschattingen en -analyses opgesteld betreffende een aantal grote evenementen, in Nederland gevestigde internationale tribunale, diploma tieke personen en objecten en buitenlandse bezoeken.

7.2 Het Alerteringssysteem Terrorismebestrijding en de vitale sectoren

Het Alerteringssysteem Terrorismebestrijding (ATb) heeft tot doel overhedsdiensten en bepaalde sectoren in het bedrijfsleven in staat te stellen zich tijdig voor te bereiden op een vastgestelde terroristische dreiging. De AIVD heeft in 2009 dreigingsanalyses opgesteld over de sectoren die aangesloten zijn bij het ATb. Op basis van deze dreigingsanalyses heeft de NCTb periodiek het dreigingsniveau voor de onderscheiden sectoren vastgesteld.

Naast het aanbieden van dreigingsinformatie over terrorisme via het alerteringssysteem aan organisaties, onderhoudt de AIVD zelf ook contact met vitale sectoren door dreigingsinformatie aan te bieden over andere dreigingen, zoals bijvoorbeeld over heimelijke activiteiten van vreemde mogendheden en extremisme.

Ontwikkelingen in 2009

In internationaal verband zijn onder meer de sectoren Spoor, Luchthavens en Stads- en Streekvervoer in de afgelopen jaren geregeld het doelwit geweest van terroristische aanslagen en pogingen daartoe. In 2009 is de dreiging tegen deze vitale sectoren in Nederland beperkt gebleven.

Resultaten

Door de versterking van het relatiebeheer heeft de AIVD in 2009 zijn dreigingsproducten meer kunnen toespitsen op de specifieke informatiebehoefte van vitale sectoren. Daarbij zijn 24 dreigingsanalyses vervaardigd ten behoeve van het ATb. Verder heeft de AIVD een belangrijke bijdrage geleverd aan een risicoanalyse voor de sector Elektriciteit, die het Nationaal Adviescentrum Vitale Infrastructuur (NAVI) heeft vervaardigd in opdracht van het ministerie van Economische Zaken.

Daarnaast heeft de AIVD het veiligheidsbewustzijn verhoogd door middel van briefings en presentaties waarin dreigingen tegen de nationale veiligheid nader geduid worden. In 2009 heeft de AIVD meer dan 65 presentaties verzorgd voor diverse belangendragers uit onder meer de vitale sectoren, partners in het stelsel Bewaken en Beveiligen en de rijksoverheid. In deze presentaties is inzicht geboden in dreigingen en risico's ten aanzien van vitale belangen voor de nationale veiligheid. Zo heeft de AIVD met verschillende partijen gesprekken gevoerd om kwetsbaarheden op spionagegebied te kunnen onderkennen (zie het hoofdstuk Heimelijke activiteiten van vreemde mogendheden).

7.3 Bescherming bijzondere informatie

Bijzondere informatie is gevoelige informatie, waaronder staatsgeheimen, die extra beveiligd moet worden omdat het uitlekken daarvan schade kan toebrengen aan de belangen van de Nederlandse staat. Het Nationaal Bureau voor Verbindingsbeveiliging (NBV), onderdeel van de AIVD, bevordert de beveiliging van bijzondere informatie door gekeurde en zelf ontwikkelde beveiligingsproducten beschikbaar te stellen, door hulp te verlenen bij implementatie daarvan, door bijdragen te leveren aan beleid en regelgeving op dit gebied en door advies over informatiebeveiliging te geven. De activiteiten zijn tot nog toe voornamelijk gericht op de ministeries van Defensie, Buitenlandse Zaken, Justitie, Algemene Zaken en Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Ontwikkelingen in 2009

De verwerking en opslag van gevoelige en geheime gegevens bij de Nederlandse overheid en het bedrijfsleven vindt steeds meer elektronisch plaats. Ook zijn overheid en bedrijfsleven in steeds grotere mate aanwezig op internet en wordt steeds meer gebruik gemaakt van mobiele werkplekken. Deze ontwikkelingen voltrekken zich in een snel tempo. Zij brengen veiligheidsrisico's met zich mee. Zoals eerder beschreven proberen buitenlandse overheden door middel van digitale spionage de hand te leggen op gevoelige en geheime informatie. De inzet van de AIVD is erop gericht te voorkomen dat aan de belangen van de Nederlandse staat schade wordt toegebracht, onder andere door het ontwikkelen van beveiligingsproducten.

In 2009 is de AIVD begonnen met het verbreden van zijn adviesrol rond informatiebeveiliging. De beoogde basisvoorziening voor de informatiebeveiliging van de rijksoverheid kon in 2009 nog niet volledig worden gerealiseerd. De doelgroep is daarom alleen uitgebreid met de departementen Financiën en Algemene Zaken. De verbrede adviesrol heeft zich in 2009 vooral gericht op veilig bellen, de veilige werkplek op kantoor en thuiswerken op het niveau Departementaal Vertrouwelijk.

Hackers zijn eind 2009 dichterbij het kraken van de versleuteling van gsm-verkeer gekomen. Daardoor wordt binnen afzienbare tijd het afluisteren van gsm-verkeer op grote schaal praktisch uitvoerbaar.

Resultaten 2009

Alle ministeries zijn ingelicht over de mogelijke gevolgen van de op handen zijnde kraak van de gsm-versleuteling. De AIVD heeft geadviseerd over alternatieven om op korte en middellange termijn toch veilig mobiel te bellen. Hiervoor is onder andere een 'quick scan' opgezet om de geschiktheid van verschillende commercieel verkrijgbare producten voor veilig bellen te inventariseren. Govcert.nl, het Computer Emergency Response team van de Nederlandse overheid, heeft samen met de AIVD een 'factsheet' uitgebracht: *Kwetsbare communicatie met gsm*. Verder is de nieuwe versie van de Tiger mobiele telefoon (voor het veilig bellen, faxen en data versturen) afgerond. Deze versie biedt meer veiligheid, groter gebruiksgemak, lagere beheerslasten en meer functionaliteiten.

Bij de ontwikkeling van nieuwe beveiligingsproducten zijn in 2009 belangrijke stappen gezet. Zo is de ontwikkeling van een nieuwe overheidscryptochip afgerond, waardoor leveranciers in de komende jaren deze chip kunnen gebruiken in producten voor de beveiling van de opslag en communicatie van zeer geheime informatie. Verder is op het gebied van encryptie in 2009 begonnen om de CryptoGuard (een apparaat dat IP-verkeer verscijft en dat binnen de overheid wordt gebruikt voor de versleuteling van informatie) geschikt te maken voor hogere niveaus van rubricering.

Om de ministeries beter te kunnen beveiligen tegen digitale spionage en elektronische aanvallen heeft de AIVD in 2009 de samenwerking met Govcert.nl geïntensiveerd. Afgesproken is om in 2010 een proef te starten om de overheid beter tegen digitale aanvallen te beschermen. Ook op internationaal niveau vindt uitwisseling van kennis met betrekking tot digitale spionagetechnieken plaats met een selecte groep van collegadiensten.

Om het veiligheidsbewustzijn te bevorderen en om overheid en bedrijfsleven in staat te stellen hun kwetsbaarheid tegen spionage te verminderen, heeft de AIVD de brochure *Bescherming tegen onveilige usb-sticks* uitgebracht. Verder is aan verschillende ministeries voorlichting gegeven over nieuwe kwetsbaarheden op ICT-gebied en maatregelen die daartegen bescherming kunnen bieden.

Tot slot is vanuit de AIVD een bijdrage geleverd aan de ontwikkeling van nieuwe regelgeving en nieuw beleid voor de beveiliging van gerubriceerde informatie bij de NAVO en de EU. Zo is in internationaal verband meegewerk aan de totstandkoming van een nieuw beveiligingsvoorschrift voor gerubriceerde EU-informatie. Omdat de NAVO meer en meer opereert buiten het NAVO-grondgebied, wordt ook de NAVO-beveiligingsregelgeving binnenkort aangepast.

In 2009 is ondersteuning verleend bij het vormgeven van de informatiebeveiliging in riksbrede projecten. Een goed voorbeeld hiervan is de Rijkspas. Deze uniforme toegangspas voor alle ministeries voorziet vanaf de eerste uitrol in het voorjaar van 2010 in een nieuwe, veilige chip voor fysieke toegang tot gebouwen en dergelijke. Op verzoek van het Programma Rijkspas is uitgebreid onderzoek hiernaar gedaan door onder andere de AIVD, als onderdeel van het implementatieplan Rijkspas.

In het project is de AIVD opgetreden als adviseur en als producent van sleutels en overige cryptomiddelen. Een andere component in de Rijkspas is de contactchip voor toegang tot onder andere computersystemen. Op verzoek van het Programma Rijkspas is een beknopt onderzoek gedaan naar de impact van gesignaleerde kwetsbaarheden. Mede op basis van het AIVD-advies is besloten om in de loop van 2010 een nieuwe versie van deze contactchip te implementeren op de Rijkspas.

8 Veiligheidsonderzoeken

In het kader van zijn B-taak voert de AIVD veiligheidsonderzoeken uit naar personen die vertrouwensfuncties gaan vervullen en adviseert de AIVD over de aanwijzing van die vertrouwensfuncties. Een persoon kan pas een vertrouwensfunctie bekleden als de AIVD een Verklaring van Geen Bezwaar (VGB) heeft afgegeven. Een dergelijke verklaring houdt in dat uit oogpunt van de nationale veiligheid geen bezwaar bestaat tegen de vervulling van die vertrouwensfunctie door de betreffende persoon. Om dit vast te stellen, wordt de kandidaat-vertrouwensfunctionaris onderworpen aan een veiligheidsonderzoek.

In een veiligheidsonderzoek wordt een oordeel gevormd over de kwetsbaarheid van een persoon bij het vervullen van een bepaalde vertrouwensfunctie. Die kwetsbaarheid kan immers een risico opleveren voor de nationale veiligheid. Het veiligheidsonderzoek vormt daarmee een belangrijk preventief instrument, bijvoorbeeld tegen spionage.

Met het uitvoeren van een veiligheidsonderzoek wordt inbreuk gemaakt op iemands persoonlijke levenssfeer. Vertrouwensfuncties dienen mede daarom als sluitstuk van beveiliging, nadat alle andere mogelijke fysieke en organisatorische beveiligingsmaatregelen zijn getroffen. Een organisatie kan als het niet gaat om nationale veiligheid maar om bijvoorbeeld integriteit, andere middelen aanwenden, zoals een adequaat wervings- en selectiebeleid, de Verklaring Omtrent het Gedrag (VOG) en een goede begeleiding van personeel op de werkvoer.

Een vertrouwensfunctie is een functie waarin het mogelijk is misbruik te maken van kennis of bevoegdheden waardoor de nationale veiligheid of andere gewichtige belangen van de staat ernstig bedreigd worden. Het gaat in de praktijk om functies waarin men omgang heeft met staatsgeheimen, functies waarin door integriteitsaantastingen de nationale veiligheid in het geding is en specifieke functies in vitale sectoren. De AIVD bepaalt niet wat een vertrouwensfunctie is. De vaststelling (aanwijzing) van vertrouwensfuncties geschieht door de verantwoordelijke vakministers.

Vertrouwensfuncties en veiligheidsonderzoeken

Afhankelijk van de kwetsbaarheid van de vertrouwensfunctie, wordt de zwaarte van het veiligheidsonderzoek bepaald op A-, B- of C-niveau. Een A-onderzoek is het meest diepgaand en wordt ingesteld voor de meest kwetsbare vertrouwensfuncties. Een C-onderzoek is het minst diepgaande onderzoek. Hiernaast zijn voor bepaalde sectoren, te weten de burgerluchtvaart (BL-onderzoek), de politie (P-onderzoek) en de Dienst Koninklijk Huis, specifieke vertrouwensfuncties vastgesteld. Onder mandaat van de AIVD voeren respectievelijk de Koninklijke Marechaussee (KMar), de Nederlandse politie en de Dienst Koninklijke en Diplomatische Beveiliging (DKDB) de veiligheidsonderzoeken uit die zijn toegespitst op kwetsbaarheden in de betreffende vertrouwensfuncties.

Tijdens een veiligheidsonderzoek wordt aandacht besteed aan:

- justitiële en strafvorderlijke gegevens;
- gegevens over deelname of steunverlening aan activiteiten die de nationale veiligheid kunnen schaden;
- gegevens betreffende lidmaatschap van of steunverlening aan organisaties die een gevaar vormen voor (het voortbestaan van) de democratische rechtsorde;
- overige persoonlijke gedragingen en omstandigheden.

De minister baseert een besluit tot afgifte of weigering van een VGB op gegevens die uit het veiligheidsonderzoek van de AIVD voortkomen. Er wordt tot weigering besloten indien onvoldoende waarborgen aanwezig zijn dat de betrokkenen onder alle omstandigheden de plichten die uit de vertrouwensfunctie voortvloeien getrouwelijker zal volbrengen of indien het veiligheidsonderzoek onvoldoende gegevens heeft opgeleverd om daarover een verantwoord oordeel te geven. Tegen een weigering kan bezwaar en beroep worden aangetekend. Daarnaast voorziet de wet erin dat de wijze waarop de AIVD veiligheidsonderzoeken uitvoert kan worden getoetst door de CTIVD.

De AIVD heeft zich in 2009 ingespannen voor een snelle en zorgvuldige uitvoering van veiligheidsonderzoeken. Daarnaast heeft de AIVD zich ingezet voor een betere communicatie en voorlichting richting werkgevers en kandidaten voor vertrouwensfuncties. Tevens is ingespeeld op de maatschappelijke trend dat medewerkers binnen en buiten de rijksoverheid flexibeler worden ingezet. Ook vertrouwensfunctionarissen worden steeds vaker flexibel ingezet door de werkgevers. De AIVD speelt op deze ontwikkeling in door de invoering van functieclustering (zie paragraaf 8.3).

8.1 Structurele verbetering doorlooptijden

De structurele verbetering van de doorlooptijden van veiligheidsonderzoeken, die door het verbeterprogramma ‘Sneller Veiliger’ is bereikt, is in 2009 gehandhaafd. De AIVD heeft gedurende 2009 meer dan 90 procent van de veiligheidsonderzoeken voor A-vertrouwensfunctionarissen binnen acht weken afgerond (91,2 procent). De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties heeft medio 2009 met de Tweede Kamer afgesproken om een minimum-norm van 90 procent te hanteren.⁵

Wat betreft de veiligheidsonderzoeken bij de politie (A- en P-onderzoeken) was de oorspronkelijke toezegging aan de Tweede Kamer om de achterstanden in drie jaar weg te werken.⁶ In 2009 zijn de achterstanden nagenoeg volledig weggewerkt. De termijновerschrijdingen die nu plaatsvinden worden tijdig gecommuniceerd naar de werkgevers. Ten slotte is binnen de werkafspraken die met aanvragers van veiligheidsonderzoeken worden gemaakt, ruimte gereserveerd voor het aanmelden van herhaalonderzoeken. Deze herhaalonderzoeken worden inmiddels uitgevoerd door de AIVD. Daarmee zijn alle doelstellingen van het verbeterprogramma ‘Sneller Veiliger’ gerealiseerd.

Tabel 1: Behandeltijden A-onderzoeken rijksoverheid en politie 2009

Inzender	Gestart	Af in 8 weken	Vertraagd		
			Buitenland	Complex	Overige redenen
Rijksoverheid	658	603 (91,6%)	6 (0,9%)	12 (1,8%)	37 (5,6%)
Politie	758	689 (90,9%)	4 (0,5%)	25 (3,3%)	40 (5,3%)
Totaal	1.416	1.292 (91,2%)	10 (0,7%)	37 (2,6%)	77 (5,4%)

In tabel 1 zijn de gerealiseerde behandeltijden weergegeven van de A-onderzoeken uitgevoerd voor de rijksoverheid, andere overheidsgerelateerde onderdelen zoals de Hoge Colleges van Staat en voor de politie. Gemiddeld genomen is in 2009 91,2 procent van deze onderzoeken uitgevoerd binnen de wettelijke behandeltermijn van maximaal acht weken.

Bij de uitvoering van veiligheidsonderzoeken wordt een beoordelingsperiode in ogenschouw genomen. Afhankelijk van de zwaarte van het veiligheidsonderzoek kan deze periode oplopen tot tien jaar. Indien kandidaten voor vertrouwensfuncties in de periode voorafgaand aan de aanmelding voor het veiligheidsonderzoek in het buitenland heeft gewoond, moet de AIVD ook over deze periode inlichtingen inwinnen. De AIVD heeft daartoe met tal van collegadiensten samenwerkingsverbanden.

Het komt voor dat de AIVD onderzoek moet verrichten naar personen die verblijf hebben gehouden in landen waar de AIVD geen samenwerkingsrelatie heeft met een collegadienst. In dergelijke gevallen rust op de AIVD een inspanningsverplichting om binnen de grenzen van het redelijke al datgene te doen om de voor een verantwoordeoordeelsvorming benodigde gegevens over een vertrouwensfunctionaris te verkrijgen. Overwegingen die daarbij een rol spelen zijn de eerbiediging van de mensenrechten, de mate van professionaliteit, betrouwbaarheid en de democratische inbedding van de collegadiensten binnen het staatsbestel.

⁵ Tweede Kamer, vergaderjaar 2008 – 2009, 30 805, nr. 13.

⁶ Tweede Kamer, vergaderjaar 2006 – 2007, 30 805, nr. 10.

De AIVD heeft zich in 2009 met succes ingezet voor de verbetering van de samenwerkingsrelaties op het gebied van veiligheidsonderzoeken. Eind 2009 is de samenwerkingsrelatie met de Surinaamse collegadienst hersteld. Vanwege het ontbreken van de benodigde gegevens moest aan veel kandidaat-vertrouwensfunctionarissen van Surinaamse afkomst een VGB worden geweigerd. Nu de samenwerkingsrelatie is hersteld kunnen nieuwe aanmeldingen voor veiligheidsonderzoeken in behandeling worden genomen.

8.2 Voorlichting aan werkgevers en kandidaat-vertrouwensfunctionarissen

In 2009 heeft de AIVD in samenwerking met de MIVD de *Leidraad persoonlijke gedragingen en omstandigheden* gepubliceerd. In de Leidraad wordt uitgelegd waar de diensten aandacht aan besteden in een veiligheidsonderzoek. Bij de ontwikkeling van deze Leidraad heeft de AIVD ook werkgeversplatforms bij de rijksoverheid en politie betrokken. In de Leidraad wordt uitgelegd dat van een vertrouwensfunctionaris wordt verwacht dat hij of zij eerlijk, onafhankelijk, integer en loyaal is. De indicatoren die kunnen wijzen op mogelijke veiligheidsrisico's, zoals justitiële antecedenten of zware financiële problemen, worden uiteengezet, net als de uitgangspunten voor de beoordeling daarvan. Met deze Leidraad willen de AIVD en MIVD inzicht bieden in het toetsingskader dat bij een veiligheidsonderzoek wordt gehanteerd. Hiermee voorzien de diensten in een behoefte bij werkgevers van vertrouwensfunctionarissen om meer inzicht te hebben in de kwetsbaarheden die in het veiligheidsonderzoek aan de orde komen. De werkgevers van (kandidaat-)vertrouwensfunctionarissen kunnen de Leidraad gebruiken bij het geven van voorlichting over het veiligheidsonderzoek.

De AIVD heeft in 2009 nieuw voorlichtingsmateriaal ontwikkeld en verschillende voorlichtingsdagen georganiseerd voor werkgevers binnen de rijksoverheid, de Dienst Koninklijk Huis en de politie. Naast een inhoudelijke toelichting op de *Leidraad persoonlijke gedragingen en omstandigheden* is ook voorlichting gegeven over uitvoeringsplichten van de werkgevers ingevolge de Wet veiligheidsonderzoeken (Wvo). Met name de plicht van werkgevers om kandidaat-functionarissen in te lichten over de betekenis van het veiligheidsonderzoek en de rechtsgevolgen van de aanstelling in een vertrouwensfunctie is daarbij nadrukkelijk aan de orde gesteld.

8.3 Vereenvoudiging door functieclustering

De AIVD heeft in 2009 functieclustering vastgelegd voor vertrouwensfunctionarissen bij de politie. Dat betekent dat medewerkers die van vertrouwensfunctie wisselen, bij gelijke of minder zware kwetsbaarheden in de nieuwe functie, geen nieuw veiligheidsonderzoek hoeven te ondergaan. Hiermee sluit de AIVD aan bij de ontwikkeling van meer flexibilisering van arbeid. Uiteraard blijft wel de mogelijkheid bestaan het veiligheidsonderzoek periodiek te herhalen. In 2009 zijn voorbereidingen getroffen voor de invoering van functieclustering binnen de rijksoverheid.

Het voordeel dat functieclustering oplevert voor de vertrouwensfunctionaris en de werkgever gaat gepaard met een grotere verantwoordelijkheid van de werkgever. Die heeft de verantwoordelijkheid voor het bijhouden van een deugdelijke, actuele administratie. Ook is het van belang dat werkgevers incidenten over vertrouwensfunctionarissen melden aan de AIVD. Nieuwe feiten en omstandigheden kunnen immers aanleiding zijn voor een hernieuwd veiligheidsonderzoek.

In de nieuwe *Leidraad Aanwijzen vertrouwensfuncties politie* is functieclustering geïntroduceerd en uitgewerkt. Door implementatie van deze Leidraad is het totaal aantal vertrouwensfuncties bij de sector politie afgangen. Over heel 2009 zijn er bij de sector politie ruim 16.000 functies aangewezen. In 2008 waren dat er globaal bezien 2.000 meer.

Tabel 2: Aantallen vertrouwensfuncties in fte

Sector	2008	2009
Defensieorderbedrijven	20.800	20.800
Politie (P-functies)	17.905	16.479
Rijksoverheid	5.492	5.193
Vitale bedrijven	1.547	1.547
Koninklijk Huis	342	345
Totaal	46.086	44.364

Tabel 3: Veiligheidsonderzoeken in behandeling genomen door de AIVD

Sector	2008	2009
A-onderzoeken	1.744	1.765
B-onderzoeken	3.691	3.994
BL-onderzoeken via KMar	5.589	3.481
P-onderzoeken	105	105
C-onderzoeken	399	436
KH-onderzoeken	17	15
Totaal	11.545	9.796

(KH: Koninklijk Huis, P: Politie, BL: Burgerluchtvaart.)

In 2009 zijn in totaal 754 verzoeken voor NAVO- en EU-clearances en 936 verzoeken voor administratieve naslagen van collegadiensten ontvangen.

Nadere toelichting op de sector burgerluchtvaart

Voor de meeste vertrouwensfuncties in de sector burgerluchtvaart geldt dat de gebiedsaanwijzing (beschermde gebied op de burgerluchthavens) de grondslag vormt voor de aanwijzing van de vertrouwensfuncties. De personen die toegang moeten hebben tot het om beveiligingsredenen beperkt toegankelijk gebied, dienen in het bezit te zijn van een Verklaring van Geen Bezwaar. Het aantal vertrouwensfunctionarissen is derhalve altijd een momentopname. In 2009 waren dat er 29.061.

De Koninklijke Marechaussee (KMar) voert onder mandaat van de AIVD de veiligheidsonderzoeken uit voor de sector burgerluchtvaart (BL-onderzoeken). Complexe onderzoeken (onder meer onderzoeken die vanwege geconstateerde justitiële gegevens mogelijkkerwijs kunnen leiden tot een weigering van de VGB, en onderzoeken waarbij naslag bij internationale collegadiensten noodzakelijk is) worden doorgestuurd naar de AIVD voor verdere behandeling. Gemiddeld genomen wordt jaarlijks zo'n twaalf procent van dergelijke onderzoeken doorgestuurd naar de AIVD. Van de 29.061 door de KMar in 2009 in behandeling genomen onderzoeken heeft de AIVD 3.481 'doorgestuurde' onderzoeken uitgevoerd. In 2008 waren dat er 5.589. De ervaring leert dat het aantal aanmeldingen voor veiligheidsonderzoeken voor deze sector fluctueert als gevolg van economische conjunctuur. De verwachting is dat, gezien het verloop van de economische crisis (die in 2009 de luchtvaartsector sterk heeft geraakt), het aantal aanmeldingen in 2010 weer zal toenemen.

Waar de KMar en de AIVD constateerden dat werkgevers ten onrechte aanvragen voor een veiligheidsonderzoek indienden, zijn deze teruggestuurd. De KMar heeft in dergelijke gevallen de werkgevers geïnformeerd over de wettelijke procedures met betrekking tot de aanmelding van personen voor het veiligheidsonderzoek.

Zodra het periodiek naslaan van vertrouwensfunctionarissen op justitiële gegevens in het Justitieel Documentatie Systeem – de zogenaamde dynamisering van veiligheidsonderzoeken bij de sector burgerluchtvaart – is ingevoerd zal mogelijk ook in deze sector functieclustering worden toegepast.

8.4 Weigeringen VGB en bezwaar en beroep

In 2009 is 8.894 maal een VGB afgegeven door de AIVD.

In 612 gevallen is de VGB geweigerd en in 33 gevallen is een eerder afgegeven VGB ingetrokken.

In tabel 4 is het aantal weigeringen uitgesplitst naar weigeringsgrond. Bijna de helft van het aantal weigeringen VGB's werd veroorzaakt doordat er onvoldoende gegevens voorhanden waren. Een deel van deze weigeringen vond zijn oorzaak in het feit dat de AIVD geen inlichtingen heeft kunnen inwinnen bij buitenlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten.

Tabel 4: Aantal weigeringen VGB's in 2009

Functies en weigeringsgrond	Justitieel	Onvoldoende gegevens	Overige redenen	Totaal
A-vertrouwensfuncties	0	1	22	23
A-vertrouwensfuncties politie	0	0	5	5
P-vertrouwensfuncties	0	0	14	14
B-vertrouwensfuncties	6	4	25	35
B-vertrouwensfuncties burgerluchtvaart	197	301	67	565
C-onderzoeken	0	0	3	3
Totaal	203	306	136	645

In tabel 5 is het aantal in 2009 ingediende bezwaar- en beroepschriften opgenomen naar uitkomst van de beslissing, c.q. uitspraak. In 2009 werden 15 van de 66 ingediende bezwaarschriften gegrond verklaard. In deze gevallen is aan de betreffende personen alsnog een VGB afgegeven. Vaak konden betrokkenen in geval van weigering op grond van onvoldoende gegevens alsnog de benodigde informatie overleggen.

Tabel 5: Aantal bezwaar- en beroepszaken veiligheidsonderzoeken in 2009

Bezwaar en beroep 2009	Ongegrond	Gegrond	Niet ontvankelijk	Ingetrokken	Nog geen beslissing	Totaal
Justitiële feiten	9	-	3	-	8	20
Onvoldoende gegevens	9	11	3	2	2	27
Overig (o.a. persoonlijke gedragingen)	10	4	-	2	3	19
Bezwaren 2009	28	15	6	4	13	66
Beroep 2009	2	-	-	-	7	9
Voorlopige voorziening 2009	-	-	-	2	-	2
Hoger beroep 2009	3	-	-	-	2	5

9 Verantwoording en toezicht

9.1 De Tweede Kamer

De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties is eindverantwoordelijk voor een goede taakuitvoering van de AIVD. De AIVD rapporteert aan de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, die verantwoording aflegt aan de Tweede Kamer. De minister legt zo veel mogelijk in het openbaar verantwoording af, en waar dat niet kan vanwege de noodzaak tot geheimhouding, via de Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (CIVD) van de Tweede Kamer.

In 2009 is in de Tweede Kamer uitgebreid stilgestaan bij de vermeende terrorismedreiging in Amsterdam in maart 2009 en stevig gedebatteerd over de publicatie *Dierenrechtenextremisme in Nederland; gefragmenteerd maar groeiende*, waarin de AIVD het verschil tussen activisme, extremisme en terrorisme uiteenzet. Daarnaast werd er gesproken over de groeiende weerstand tegen het Nederlandse asiel- en vreemdelingenbeleid en het feit dat het radicale verzet tegen het asiel- en vreemdelingenbeleid zich steeds meer laat inspireren door de werkwijze die dierenrechtenextremisten toepassen. Deze ontwikkelingen beschreef de AIVD in zijn publicatie *Het vuur van het verzet*. Ook de nota *Weerstand en tegenkracht* waarin de AIVD constateert dat de groei van de salafitische stroming in Nederland stagniert, kreeg in de Kamer aandacht.

Daarnaast werd de politieke belangstelling voor het werk van de AIVD in 2009 sterk gedomineerd door drie onderwerpen, te weten het veiligheidsonderzoek dat de AIVD uitvoerde naar de toenmalige korpschef van de politie Zeeland, het onderzoek van de Commissie-Davids die in 2009 werd geïnstalleerd en het onderzoek dat de AIVD uitvoerde naar de schending van zijn staatsgeheimen die bleek uit een artikel dat op 28 maart 2009 door De Telegraaf werd gepubliceerd.

Veiligheidsonderzoek toenmalige korpschef van de politie Zeeland
Het rapport van de Commissie van Toezicht betreffende de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (CTIVD) over het veiligheidsonderzoek dat de AIVD uitvoerde naar de toenmalige korpschef van de politie Zeeland zorgde ervoor dat in de Kamer uitvoerig is gesproken over de uitvoering van veiligheidsonderzoeken door de AIVD en de daarbij geldende procedures. In het rapport van de CTIVD werd geconcludeerd dat de conclusies van de AIVD in het veiligheidsonderzoek werden ondersteund door het onderliggende dossier en dat de AIVD in redelijkheid tot het oordeel

is gekomen dat de VGB moest worden geweigerd. Tevens was de CTIVD van oordeel dat in de opzet van het onderzoek door de AIVD zorgvuldigheid is betracht. Onderwerpen als de verantwoordelijkheidsverdeling ten aanzien van het beleid omtrent vertrouwensfuncties, de mogelijkheden die er zijn om bezwaar te maken tegen een weigering en de criteria en indicatoren waaraan in veiligheidsonderzoeken aandacht wordt besteed, kwamen in de overleggen met de Tweede Kamer uitgebreid aan de orde.

Onderzoek Commissie-Davids

De maatschappelijke en politieke discussie over (de aanloop naar) het kabinetbesluit om politieke steun te verlenen aan de inval in Irak leidde in 2009 tot de installatie van de Commissie-Davids, voluit de Commissie van onderzoek besluitvorming Irak. Deze commissie voerde gedurende 2009 zijn onderzoek uit. De commissie concludeerde, de gehele periode overzijdend, dat zowel de AIVD als de MIVD zich terughoudender opgesteld hadden over de dreiging van het massavernietigingswapenprogramma van Irak dan de toenmalige bewindspersonen deden in de communicatie met de Tweede Kamer. Ook constateerde de commissie dat de rapporten van de AIVD en in het bijzonder de MIVD over massavernietigingswapens (MVW) genuanceerder waren dan de openbare buitenlandse rapporten. Over de informatiepositie van de diensten concludeerde de commissie dat beide diensten nauwelijks beschikten over zelfstandig ingewonnen informatie over het Iraakse MVW-programma en dat de AIVD weinig analyse verrichtte van het Iraakse MVW-programma. In de kabinetsreactie op het rapport van de commissie werden uit (onder meer) deze conclusies lessen getrokken. Zo zal voortaan in de informatievoorziening richting de Kamer inzichtelijk worden gemaakt welke informatie afkomstig is van de diensten.

Onderzoek AIVD naar de schending van zijn staatsgeheimen

Op 28 maart 2009 publiceerde De Telegraaf een artikel over de rol van de AIVD ten aanzien van Irak. Het artikel was zodanig geformuleerd dat de AIVD constateerde dat het artikel was gebaseerd op een als staatsgeheim gerubriceerd intern document, wat inhield dat sprake was van compromittering van staatsgeheimen van de AIVD. In het onderzoek naar de bron van de compromittering werden uiteindelijk bijzondere bevoegdheden ingezet op journalisten van De Telegraaf. Het onderzoek leidde tot een publiek debat over het belang van nationale veiligheid versus het belang van persvrijheid. Naar aanleiding van een klacht van journalisten van De Telegraaf concludeerde de CTIVD dat de bewuste inzet van bijzondere bevoegdheden door de AIVD

in overeenstemming was met de vereisten van noodzakelijkheid en subsidiariteit, maar niet met het vereiste van proportionaliteit. Ten tijde van de initiële inzet had aan het belang van journalistieke bronbescherming een groter gewicht moeten worden toegekend. Verder constateerde de CTIVD dat de notitie die naar alle waarschijnlijkheid aan het Telegraafartikel van 28 maart ten grondslag lag terecht als staatsgeheim werd gerubriceerd, dat de journalisten op goede gronden door de AIVD als targets werden aangemerkt en dat de AIVD alvorens over te gaan tot de inzet van bijzondere bevoegdheden binnen de grenzen van het redelijkerwijs mogelijke heeft getracht het lek te vinden door middel van intern onderzoek. De conclusies van de CTIVD zijn door de minister overgenomen.

Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten van de Tweede Kamer (CIVD)

De CIVD bestaat uit de fractievoorzitters van de politieke partijen die in de Tweede Kamer vertegenwoordigd zijn met uitzondering van de fractievoorzitters van partijen die tijdens een lopende periode zijn afgesplitst. In 2009 trad ook de fractievoorzitter van de Socialistische Partij toe.

De taak van de commissie is het vormgeven aan parlementaire controle op de uitvoering van de operationele werkzaamheden van de AIVD. De minister kan in de CIVD vertrouwelijke mededelingen doen betreffende het actuele kennisniveau van de AIVD en de door de dienst aange-wende geheime bronnen en middelen. De leden van de CIVD mogen de informatie die zij hebben gekregen uit de stukken, of mondeling hebben ontvangen van de minister, niet bespreken met anderen, ook niet met de leden van hun fracties.

In 2009 kwamen in de CIVD, naast enkele operationele zaken, de volgende onderwerpen aan de orde: de vermeende terrorismedreiging te Amsterdam rond 12 maart van dat jaar, de ongewenste inmenging van vreemde mogendheden in Nederland, het onderzoek van de AIVD naar de schending van zijn staatsgeheimen, de naslag van de AIVD in geautomatiseerde bestanden en de geheime bijlagen van de rapporten van de CTIVD inzake de inzet van afluisterbevoegdheid en de signaalinterceptie door de AIVD, het financieel-economisch onderzoek van de dienst, het veiligheidsonderzoek naar de toenmalige korpschef van de politie Zeeland en de samenwerking van de AIVD met buitenlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten.

9.2 De Commissie van Toezicht betreffende de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten

De onafhankelijke Commissie van Toezicht betreffende de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (CTIVD) is belast met het toezicht op de rechtmatigheid van de uitvoering van de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2002 (Wiv 2002) en de Wvo door de AIVD en de MIVD.

In 2009 heeft de CTIVD met betrekking tot de AIVD vier toezichtrapporten vastgesteld. Deze rapporten betreffen onderzoeken naar de toepassing door de AIVD van artikel 25 Wiv 2002 (tappen) en artikel 27 Wiv 2002 (selectie van ongericht ontvangen niet-kabelgebonden telecommunicatie), financieel-economische onderzoeken door de AIVD, het veiligheidsonderzoek van de AIVD naar de toenmalige korpschef van de politie Zeeland en de rechtmatigheid van de samenwerking van de AIVD met buitenlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Alle rapporten zijn, voorzien van een reactie van de minister, in hetzelfde jaar aan het parlement aangeboden. De rapporten en de aanbevelingen van de commissie alsmede de reactie van de minister daarop zijn inmiddels in de Tweede Kamer besproken. Verder heeft de CTIVD, conform de procedure vastgelegd in de Wiv 2002, de minister geadviseerd inzake de klacht van de journalisten van De Telegraaf.

Voor nadere informatie wordt verwezen naar de eigen website van de CTIVD: www.ctivd.nl. Daarop worden de rapporten van de CTIVD en de reactie daarop van de minister gepubliceerd. De CTIVD brengt een eigen jaarverslag uit, eveneens te raadplegen via de genoemde website.

9.3 De Raad voor de Nationale Veiligheid

De Raad voor de Nationale Veiligheid (RNV) is een onderraad van de ministerraad, waarin de minister-president en de betrokken vakministers van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Defensie, Justitie en van Buitenlandse Zaken relevante vraagstukken in relatie tot de nationale veiligheid bespreken. De RNV is een belangrijk gremium bij de voorbereiding van het kabinetsbeleid aangaande de nationale veiligheid.

In 2009 is besloten de RNV sterker te benutten voor het uitzetten van beleidslijnen aangaande de nationale veiligheid in den brede en de vergadering beter in te richten op de behandeling van inlichtingen van de AIVD en de MIVD om het politieke besluitvormingsproces optimaal te kunnen ondersteunen.

Hiertoe hebben de AIVD en MIVD gezamenlijk en afzonderlijk inlichtingenpresentaties verzorgd en zijn de diensten in 2009 begonnen iedere drie maanden een gezamenlijk Nationaal Inlichtingenbeeld te presenteren. In dit Nationaal Inlichtingenbeeld worden de belangrijkste ontwikkelingen die raken aan de taakuitvoering van de AIVD en de MIVD nader belicht. In de RNV is het onder andere gegaan over de ongewenste inmenging van vreemde mogendheden in Nederland; aan Somalië, Pakistan en Jemen gerelateerde veiligheidsproblematiek; het proliferatie-onderzoek van de AIVD en de MIVD en de uitvoering van de Inlichtingentaak Buitenland. Tevens zijn de jaarplannen van de AIVD en de MIVD in de RNV besproken.

De RNV werd tot voor kort voorbereid in twee ambtelijke voorportalen, te weten het Comité Verenigde Inlichtingendiensten Nederland (CVIN) en het Gezamenlijk Comité Terrorismebestrijding (GCT). Aan deze twee voorportalen is, in lijn met het voornemen de RNV sterker te gaan benutten voor het uitzetten van beleidslijnen aangaande de nationale veiligheid in den brede, een derde voorportaal toegevoegd, de Stuurgroep Nationale Veiligheid (tevens voorportaal van de Raad voor Veiligheid en Rechtsorde). De AIVD heeft zitting in alle drie de voorportalen.

100

Schedeldoekhaven

K. Hellinga
Wonen en Bouwen

Natuur en Kunstenaars
Delen en Kunstenaars

Invergo

Neemafs

10 Wetgeving en juridische zaken

10.1 Wijziging van de Wiv 2002

Het voorstel tot wijziging van de Wiv 2002, dat op 16 oktober 2007 door de Tweede Kamer is aanvaard, is nog in behandeling bij de Eerste Kamer. De voorgestelde wijziging betreft de verbetering van de mogelijkheden van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten om onderzoek te doen en maatregelen te nemen tegen terroristische en andere gevaren voor de nationale veiligheid. Het voorlopig verslag van de Eerste Kamer heeft ertoe geleid dat de in het wetsvoorstel opgenomen regeling inzake de mogelijkheid tot het opleggen van informatieverplichtingen aan nader aan te wijzen bestuursorganen, vervoerders en financiële dienstverleners kritisch tegen het licht is gehouden.

De voorgestelde wijzigingen van de Wiv 2002 worden niet zozeer ingegeven door de noodzaak om terrorisme beter te kunnen bestrijden, maar zijn bedoeld om een betere taakuitvoering van de diensten in den brede mogelijk te maken. Het kabinet heeft dan ook, volgend op de publicatie van het rapport van de Commissie evaluatie antiterrorismebeleid (commissie-Suyver), besloten om de behandeling van het wetsvoorstel door te zetten. De verwachting is dat ook de uitvoering van het door de ministers van Justitie en van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties gepresenteerde werkplan naar aanleiding van het rapport van de commissie-Suyver geen consequenties zal hebben voor de behandeling van het wetsvoorstel tot wijziging van de Wiv 2002. In de loop van 2010 wordt de memorie van antwoord vastgesteld en aangeboden aan de Eerste Kamer.

10.2 Nationale veiligheid in het Caribische deel van het koninkrijk

Op 15 december 2008 hebben Nederland en de koninkrijkspartners een akkoord bereikt over de nieuwe staatkundige verhoudingen binnen het koninkrijk. Na afronding van het hervormingsproces zal het land de Nederlandse Antillen ophouden te bestaan. Curaçao en Sint-Maarten zullen de status van autonoom land binnen het koninkrijk krijgen en de eilanden Bonaire, Sint-Eustatius en Saba (de BES-eilanden) zullen opgaan in het Nederlandse staatsbestel. De status van Aruba van autonoom land binnen het koninkrijk blijft ongewijzigd. In 2010 wordt de gefaseerde overdracht van taken van het land de Nederlandse Antillen naar de nieuwe landen en Nederland voortgezet. Een van de taken die zal worden overgedragen betreft nationale veiligheid.

Tot het moment dat het staatkundige hervormingsproces is voltooid is de nationale veiligheid van de eilanden van de Nederlandse Antillen een landsaangelegenheid die wordt behartigd door de Veiligheidsdienst Nederlandse Antillen (VNA). De landsdienst VNA zal na afronding van het staatkundige proces ophouden te bestaan. De nieuwe landen Curaçao en Sint-Maarten hebben aangegeven ieder een eigen veiligheidsdienst te zullen oprichten. Nederland is vanaf dat moment verantwoordelijk voor de nationale veiligheid op de BES-eilanden. De situatie op Aruba blijft ongewijzigd; de nationale veiligheid op Aruba zal ook na de transitiedatum worden behartigd door de Veiligheidsdienst Aruba (VDA).

Nationale veiligheid op de BES-eilanden en in de nieuwe landen Curaçao en Sint-Maarten

Na het voltooien van het staatkundige hervormingsproces zijn de Wiv 2002 en de Wvo volledig van toepassing op de BES-eilanden. Dat betekent dat de AIVD en de MIVD op de BES-eilanden de bevoegde diensten zijn, belast met de uitvoering van de hen in de Wiv 2002 opgedragen taken. Door het oprichten van een Regionale Inlichtingendienst (RID) binnen het op te richten politiekorps BES-eilanden kan de AIVD zijn verantwoordelijkheden ten aanzien van de nationale veiligheid op een verantwoorde wijze uitvoeren. In 2010 stelt de AIVD een kwartiermaker RID BES-eilanden aan.

De nieuwe landen Curaçao en Sint-Maarten hebben aangegeven na afronding van het staatkundige hervormingsproces een eigen veiligheidsdienst te willen oprichten. De AIVD heeft beide toekomstige landen geholpen met het opstellen van een adequaat wettelijk kader, een belangrijke randvoorwaarde voor een blijvende en verdere samenwerking tussen de diensten binnen het koninkrijk. Op verzoek van zowel de Antilliaanse regering als het Bestuurscollege van Sint-Maarten verleent de AIVD in 2010 ter plaat bijstand bij de opzet van een Veiligheidsdienst Sint-Maarten.

10.3 Klachten

In 2009 werden 22 klachten over vermeend handelen van de AIVD ontvangen. Twee klachten werden door de minister op advies van de CTIVD (deels) gegrond verklaard, waaronder eerdergenoemde klacht van De Telegraaf. In de andere gevallen werd de klacht op advies van de CTIVD ongegrond verklaard, niet in behandeling genomen op grond van artikel 9:8 Algemene wet bestuursrecht (bijvoorbeeld omdat het ging om een gedraging waarover al eerder was geklaagd), ingetrokken of direct naar tevredenheid afgehandeld. Ook werd een deel van de klachten op grond van artikel 9:4 van genoemde wet niet in behandeling genomen, omdat deze in (te) algemene bewoordingen waren gesteld.

De Nationale ombudsman sprak in 2009 een oordeel uit over twee eerder ingediende klachten met betrekking tot de AIVD. In beide zaken heeft de AIVD naar zijn mening behoorlijk gehandeld.

10.4 Verzoeken tot kennismeming

Gedurende 2009 is in ruime mate gebruik gemaakt van de mogelijkheid om van eventueel bij de AIVD vastgelegde gegevens kennis te nemen. Uitsluitend informatie die niet langer actueel is voor de taakuitvoering van de AIVD, komt voor verstrekking in aanmerking. Niet-actuele gegevens worden echter niet verstrekkt indien hiermee bronnen en werkwijzen van de AIVD (zouden kunnen) worden onthuld. Voorts worden persoonsgegevens van derden alleen verstrekkt wanneer sprake is van overleden familieleden in de eerste graad. Op de AIVD-website worden de procedure en voorwaarden nader beschreven.

Het aantal inzageverzoeken dat in 2009 is ingediend bedraagt 180. Van deze verzoeken hadden er 128 betrekking op eventueel aanwezige gegevens over de verzoeker zelf, 23 verzoeken betroffen gegevens over overleden familieleden, 17 betroffen kennismeming van andere dan persoonsgegevens en 12 verzoeken hadden betrekking op gegevens van derden.

In 2009 tekenden twintig verzoekers bezwaar aan tegen weigeringen om kennismeming toe te staan, drie verzoekers gingen in beroep tegen de beslissingen op bezwaar, één verzoeker spande een verzoek om een voorlopige voorziening aan bij de rechtbank en één verzoeker ging in hoger beroep tegen de uitspraak van de rechtbank. Eén bezwaarschrift is deels gegrond verklaard. Door de rechtbank zijn alle ingediende beroepen ongegrond verklaard. Er heeft één zaak gediend bij de Raad van State; dit hoger beroep is begin 2010 ongegrond verklaard.

10.5 Notificatie

Op grond van artikel 34 van de Wiv 2002 dient de AIVD vijf jaren na de beëindiging van de uitoefening van bepaalde bijzondere bevoegdheden te onderzoeken of daarvan verslag kan worden uitgebracht aan de persoon ten aanzien van wie de bevoegdheid in kwestie is uitgeoefend. Sinds de feitelijke aanvang van de notificatieplicht per 29 mei 2007, vijf jaar na de inwerkingtreding van de Wiv 2002, is nog geen notificatieverslag uitgebracht.

Voor wat betreft de onderzoeken die in 2009 hebben plaatsgevonden is in sommige gevallen besloten tot uitstel van notificatie in verband met relevantie voor enig lopend onderzoek. In andere gevallen is besloten tot afstel omdat indien een verslag zou worden uitgebracht mogelijk bronnen of een specifieke toepassing van een methode van de dienst dan wel de identiteit van degenen die daarbij behulpzaam zijn geweest zouden kunnen worden onthuld. Ook zouden betrekkingen met andere landen of internationale organisaties in het geding kunnen komen. Voorts zijn zaken vervallen verklaard omdat de betrokkenen niet kon worden getraceerd dan wel was overleden.⁷

De CTIVD ziet toe op de rechtmatigheid van de uitvoering van de notificatieplicht. De commissie wordt geïnformeerd over beleidsontwikkeling op dit terrein en wordt op de hoogte gesteld van alle uitkomsten van de notificatieonderzoeken. De CTIVD is in 2009 een onderzoek gestart naar de rechtmatigheid van de uitvoering van de notificatieplicht door de AIVD. De resultaten van dit onderzoek worden in de eerste helft van 2010, zoals te doen gebruikelijk met een reactie van de minister, aangeboden aan de Tweede Kamer.

⁷ Zie voor een nadere toelichting op de notificatieplicht de brief aan de Tweede Kamer van 4 december 2008, Kamerstukken II 2008-2009, 30 977, nr. 18.

11 Organisatie, beleid en bedrijfsvoering

11.1 Reorganisatie AIVD 2009

De AIVD is in 2009 gereorganiseerd. Na de groei van de afgelopen jaren was een organisatieverandering nodig om de dienst beter te kunnen besturen, efficiënter te kunnen werken en slagvaardiger en flexibeler te kunnen opereren. Door het inlichtingenproces als centraal werkproces te positioneren is een heldere samenhang ontstaan tussen alle activiteiten van de AIVD. In dat kader is ook proces- en resultaatsturing ingevoerd. Deze organisatieverandering stelt de AIVD in staat sneller en beter te reageren op (internationale) ontwikkelingen en gebeurtenissen.

In tijden van snel veranderende en moeilijk grijpbare risico's en dreigingen moet de dienst tijdig nieuwe (potentiële) risico's voor de nationale veiligheid kunnen onderkennen en zijn aandacht niet onnodig lang of diep op bepaalde fenomenen blijven richten. De AIVD investeert daarom in onder andere trendanalyses, toekomstverkenningen en verkennend onderzoek. Daarnaast in een dienstbrede, eenduidige wegings- en prioriteringssystematiek ten behoeve van de (re)allocatie van mensen en middelen over de verschillende aandachtsgebieden en onderzoeken. Die wegings- en prioriteringssystematiek, die in 2009 is ontwikkeld, zorgt ervoor dat de AIVD snel en flexibel kan inspringen op veranderingen in het dreigingsbeeld, door afgewogen keuzes te kunnen maken met betrekking tot intensivering en extensivering van zijn aandacht op de diverse aandachtsgebieden.

De AIVD is in 2009 gegroeid naar een personele sterkte van 1403 fte. De AIVD streeft ernaar om door te groeien naar het toegestane formatieplafond van 1495 fte eind 2011. De in 2009 ingezette ontwikkelingen op het strategisch personeelsbeleid (zoals samenstelling van het personeelsbestand en competentiemanagement) worden in 2010 voortgezet.

11.2 Versterking internationale samenwerking

Het behoud en verder verbeteren van de positie van de AIVD in internationaal verband is van cruciaal belang voor de informatiepositie van de AIVD en voor de Nederlandse veiligheidsbelangen. Intensieve samenwerking is ook nodig om te kunnen anticiperen op nieuwe Europese wet- en regelgeving. Op de voor de dienst relevante terreinen wordt immers meer en meer Europees geregeld, zoals telecommunicatie, privacybescherming en het bewaren van telefonieverkeersgegevens.

Het is voor de AIVD van belang om met diensten te kunnen samenwerken die, vanwege hun ligging of hun kennispositie, over unieke informatie beschikken. Ook kan het noodzakelijk zijn om, teneinde operaties te beschermen of te ondersteunen, een beroep op collegadiensten te doen. Daarnaast zijn zij belangrijke partners als het gaat om het aanbieden van op de inlichtingentaak toegesneden operationele opleidingen.

De AIVD onderhoudt relaties met circa 180 collegadiensten, variërend van protocollaire contacten tot intensieve (operationele) samenwerking. Bij ruim dertig collegadiensten is sprake van intensieve, operationele samenwerking. Afhankelijk van een aantal factoren wordt op verschillende niveaus en met verschillende intensiteit met buitenlandse diensten samengewerkt. Het niveau waarop en de intensiteit waarmee wordt samengewerkt is niet alleen afhankelijk van de aard, de kwaliteit, het niveau en het gebleken gedrag van de betreffende dienst maar ook van (belangen)afwegen die specifiek gelden voor Nederland of de AIVD. Zo wordt bijvoorbeeld rekening gehouden met de mate waarin de betreffende dienst mensenrechten respecteert, de democratische inbedding van de dienst en de professionaliteit en betrouwbaarheid van de dienst. Hierbij is het uiteraard van belang in hoeverre een bepaalde dienst kan bijdragen aan de informatiepositie van de AIVD.

In het kader van de reorganisatie heeft de AIVD het afgelopen jaar een begin gemaakt met de verdere aanscherping van dit samenwerkingsbeleid. Hierin zijn ook de aanbevelingen van de CTIVD over de samenwerking van de AIVD met buitenlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten grotendeels meegenomen.

11.3 Samenwerking met de MIVD

De AIVD en de MIVD hebben onderscheiden taken, vastgelegd in respectievelijk artikel 6 en 7 van de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2002. De diensten voeren deze taken uit in verschillende organisatorische, politiek-bestuurlijke en operationele omgevingen. Waar zinvol en mogelijk werken beide diensten intensief samen of worden taken gezamenlijk uitgevoerd. Dit leidt regelmatig tot (al dan niet tijdelijke) samenwerkingsverbanden en afgestemde of gezamenlijke rapportages. De MIVD en de AIVD werken intensief samen in de Nationale Sigint Organisatie.

De samenwerking heeft in 2008 een nieuwe gestalte gekregen door de oprichting van de gezamenlijke Unit Contraproliferatie. Inmiddels kan worden geconstateerd dat de totstandkoming van de gezamenlijke Unit de verwachte synergievoordelen heeft opgeleverd (betere analyses, versterking van de nationale informatiepositie). Voor 2010 staat een nieuw structureel samenwerkingsverband met de MIVD gepland. Dergelijke samenwerkingsverbanden worden aangestuurd vanuit beide diensten. Verder zijn over en weer werknemers gedetacheerd die betrokken zijn bij de uitvoering van de inlichtingentaak.

11.4 Informatiehuishouding

Voor de AIVD bestaat het primaire werkproces grotendeels uit het verwerken van grote hoeveelheden informatie. In de komende jaren zal de omvang van de informatiestromen die de AIVD moet verwerken verder toenemen. Dit is het gevolg van een grotere mate van operationaliteit, maar ook door de aansluiting op nieuwe commerciële en overheids-databanken, de implementatie van internetonderzoek, en de ontwikkeling van Sigint (Signals Intelligence). Ook het gebruik van informatie van buitenlandse collegadiensten en binnenlandse samenwerkingspartners draagt hieraan bij.

De inhoud van het werk stelt speciale eisen aan de informatiehuishouding. Het gebruik van bijzondere bevoegdheden vereist vergaande controles en waarborgen ten aanzien van de betrouwbaarheid en de verantwoording van de gegevensverwerking. De behandeling van staatsgeheimen stelt bovendien de hoogste eisen op het gebied van informatiebeveiliging. Vandaar dat de AIVD voor een goede

taakuitvoering moet kunnen beschikken over een optimale informatiehuishouding.

De modernisering van de informatiehuishouding is gericht op het verbeteren van de dossiervorming en het verbeteren van de doorzoekbaarheid en terugvindbaarheid, en loopt door tot eind 2010.⁸ Dan dient de inhaalslag op het gebied van de informatiehuishouding voltooid te zijn. In 2009 heeft de AIVD de volgende belangrijke stappen gezet in de modernisering van zijn informatiehuishouding:

- Voor het documentmanagementsysteem is een nieuwe technische basis ontwikkeld waarmee de continuïteit van de gegevensverwerking ook in de toekomst gewaarborgd kan worden (dossiervorming).
- Ten behoeve van de ondersteuning van veiligheidsonderzoeken is een nieuw systeem in gebruik genomen (dossiervorming).
- Het systeem van de CT-Infobox voor het doorzoeken van informatie van de aangesloten partners, is doorontwikkeld om het werkproces beter te ondersteunen.
- Er zijn nieuwe zoekfuncties ontwikkeld om databestanden te doorzoeken en te relateren (doorzoekbaarheid en terugvindbaarheid).
- De reorganisatie van de AIVD vergde de aanpassing van systemen voor het ondersteunen van (vernieuwde) werkprocessen, autorisaties en managementinformatie.
- Ten slotte zijn een aantal systemen vernieuwd en centraal in beheer genomen. Dit zijn de systemen die de verwerking en verwerking van informatie ten behoeve van bijzondere inlichtingenmiddelen ondersteunen, waaronder Sigint en telefoon- en internettaps.

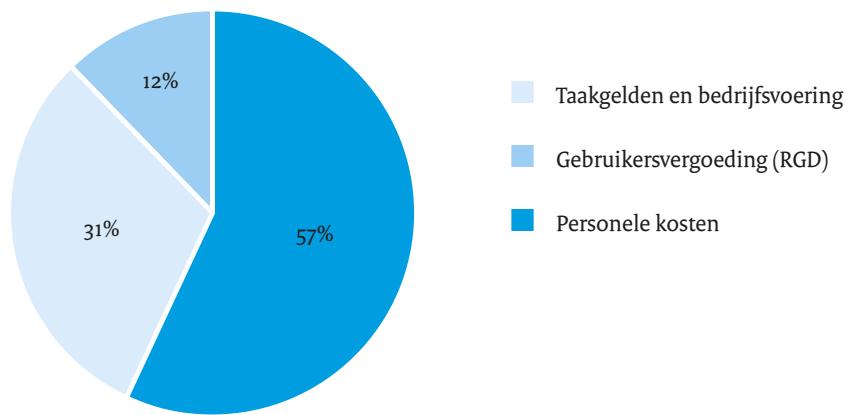
Conform de aanbevelingen van de Algemene Rekenkamer ten aanzien van het beheersen van risico's bij de uitvoering van grote ICT-projecten, is de modernisering van de informatiehuishouding aan een externe review onderworpen. Het Expertise Centrum (HEC) constateerde dat in 2008 en 2009 substantiële verbeteringen in de ICT-beheerprocessen zijn gerealiseerd en dat de AIVD ICT-projectmanagement goed hanteert.

⁸ TK, 2007-2008, 30 977, nr. 10

11.5 Bedrijfsvoering

In miljoenen euro's	2008	2009
Uitgaven	175,2	189,7
Apparaat	169,2	181,5
Geheime uitgaven	6,0	8,2

figuur 1: Uitgaven AIVD 2009

Begrippenlijst

Activisme

De algemene benaming voor het fenomeen waarbij personen of groepen op buitenparlementaire wijze, maar binnen de grenzen van de wet, streven naar verbetering van de rechten en levensomstandigheden van individuen en groepen, maar ook dieren.

Agent

Een natuurlijke persoon die, al dan niet onder dekmantel van een aangenomen identiteit of hoedanigheid, onder verantwoordelijkheid en onder instructie van de AIVD belast is met het gericht verzamelen van gegevens omtrent personen en organisaties. Het gaat daarbij om gegevens die van belang kunnen zijn voor de taakuitvoering van de AIVD, of voor het bevorderen of treffen van maatregelen ter bescherming van door de dienst te behartigen belangen.

Al Qa'ida

Met de aanduiding Al Qa'ida wordt tegenwoordig gedoeld op de verzameling van kern-Al Qa'ida (zie kern-Al Qa'ida) en aan kern-Al Qa'ida gelieerde netwerken. Er is sprake van een wederzijdse ideologische verbondenheid, waarbij de leiders van lokale jihadistische groeperingen de ideologie van de wereldwijde jihad van kern-Al Qa'ida overnemen en trouw zweren aan de leider van kern-Al Qa'ida, Osama bin Laden. Zij voeren vervolgens vaak de naam Al Qa'ida, gevuld door de streek waar zij actief zijn. Voorbeelden hiervan zijn Al Qa'ida in de Islamitische Maghreb (AQIM) en Al Qa'ida op het Arabisch Schiereiland (AQAS). Behalve dat deze groepen de wereldwijde jihad steunen, voeren zij nadrukkelijk ook een eigen agenda. Er is niet per se sprake van samenwerking of aansturing tussen kern-Al Qa'ida en de gelieerde organisaties. Omdat de term 'Al Qa'ida' dus op verschillende organisaties kan slaan, is het in de praktijk een moeilijk hanteerbare term en is het gebruikelijk om de specifieke naam van de organisatie te noemen.

Amtsbericht

Een (schriftelijke) mededeling aan een persoon of instantie over bij de AIVD bekende informatie die voor de geadresseerde persoon of instantie van belang kan zijn en om deze in staat te stellen zijn verantwoordelijkheid uit te oefenen en maatregelen te treffen. Dit kan liggen op het gebied van strafrecht of vreemdelingenrecht.

Bijzondere informatie

Staatsgeheimen en overige bijzondere informatie waarvan kennisname door niet-gerechtigden nadeleige gevolgen kan hebben voor de belangen van Nederland en van zijn bondgenoten.

Bijzondere inlichtingenmiddelen

Technische en andere middelen die worden ingezet ter uitvoering van een bijzondere bevoegdheid als bedoeld in de Wiv 2002 en die veelal een geheim karakter hebben.

CT-Infobox

Een samenwerkingsverband van AIVD, FIOD-ECD, IND, KLPD, KMar, MIVD en OM dat is ondergebracht bij de AIVD. De Contraterrorisme-Infobox heeft tot doel bij te dragen aan de bestrijding van terrorisme door het op een centraal punt bij elkaar brengen en vergelijken van informatie over netwerken en personen die op een of andere wijze betrokken zijn bij terrorisme en daaraan te relateren radicalisering. Daartoe heeft de CT-Infobox de taak om binnen het samenwerkingsverband of aan derden te adviseren over de wenselijkheid van verstrekking van gegevens, alsmede over mogelijkheden om strafrechtelijke, vreemdelingenrechtelijke, bestuurlijke of inlichtingenmatige maatregelen te nemen.

Dawa

Met dawa ('oproep tot de islam') doelt de AIVD op (doorgaans vreedzame) activiteiten die erop gericht zijn zoveel mogelijk moslims de islam actief te laten belijden. In het geval van niet-praktiserende moslims betekent dit hen terug te laten keren tot de islam (zie ook radicale dawa).

Derdepartijregel

De in het verkeer tussen inlichtingen- en veiligheidsdiensten gehanteerde regel dat gegevens die men van elkaar ontvangt alleen voor eigen gebruik mogen worden aangewend en niet zonder vooraf verkregen toestemming van de verstrekende dienst aan derden mogen worden verstrekkt (ook wel aangeduid als derdelandregel).

Dualuse-goederen

Goederen of materialen die geschikt zijn voor tweelerlei gebruik (zowel civiele als militaire toepassing). Deze term wordt gebruikt bij het tegengaan van de verdere verspreiding van (massavernietigings)wapens.

Extremisme

De benaming van het fenomeen waarbij personen en groepen, bij het streven naar verbetering van de rechten en levensomstandigheden van individuen, groepen, of dieren, bewust over de grenzen van de wet gaan en (gewelddadige) illegale acties plegen.

Gewelddadige jihad

De gewapende strijd tegen vermeende vijanden van de islam, waarbij ter legitimering een beroep wordt gedaan op de islamitische rechtsleer.

Islamisme, islamistisch

Een radicale stroming binnen de islam die ernaar streeft de samenleving een weerspiegeling te laten zijn van hetgeen volgens haar in de oorspronkelijke bronnen van de islam – de Koran en de soenna (de uitspraken en handelingen van de Profeet) – staat vermeld. Het islamisme heeft een politieke agenda en kan bij de verwezenlijking ervan kiezen voor een gewelddadige of niet-gewelddadige en zelfs democratische variant. Gerelateerd aan salafisme.

Jihadisme

Extremistische ideologie waarin de verheerlijking van de gewelddadige jihad centraal staat.

Jihadistisch netwerk

Een fluïde, dynamische, vaag afgegrenste structuur die een aantal personen (radicale moslims) omvat die onderling een relatie hebben, zowel op individueel niveau als tussen groepen (of cellen). Zij worden ten minste tijdelijk door een gemeenschappelijk belang verbonden: het nastreven van een jihadistisch doel. Personen die deel uitmaken van het jihadistische netwerk worden door de AIVD aangemerkt als ‘lid’. Men is lid als men binnen de grenzen van het netwerk actief is en bewust een bijdrage levert aan de realisering van het jihadistische doel.

Kern-Al Qa’ida

Onder kern-Al Qa’ida verstaat de AIVD de groep internationaal-jihadisten die is georganiseerd rond de leiders van de Al Qa’ida-organisatie die zich eind 2001 van Afghanistan naar de Tribale Gebieden in Pakistan hebben verplaatst, c.q. rond de opvolgers van deze leiders. Het is niet gezegd dat alle daarbij horende jihadisten zich eveneens (permanent) in Pakistan bevinden.

Landen van zorg

Landen die ervan worden verdacht massavernietigingswapens en overbrengingsmiddelen te ontwikkelen en doelen na te streven die een bedreiging kunnen vormen voor de internationale rechtsorde en de veiligheid en belangen van Nederland en zijn bondgenoten.

Onverdraagzaam isolationisme

Een vorm van radicalisme waarbij men om etnische, religieuze/levensbeschouwelijke of politieke redenen zeer intolerante opvattingen huldigt over andere bevolkingsgroepen, en daarbij streeft naar de totstandkoming van een eigen ruimte (enclave) voor wat men als de eigen bevolkingsgroep beschouwt. In deze eigen ruimte ziet men geen plaats voor groepen van andere etnische herkomst, met andere religieuze/levensbeschouwelijke overtuigingen of andere politieke opvattingen (exclusivisme). Ook streeft men er vaak naar in deze eigen ruimte eigen wet- en regelgeving te laten prevaleren boven die van de (westerse) overheid (parallelisme).

Overbrengingsmiddelen

Systemen, zoals ballistische raketten, kruisvluchtwapens en onbemande vliegtuigen, die noodzakelijk zijn om CBRN-wapens effectief in te zetten.

Proliferatie

De (verdere) verspreiding van massavernietigingswapens (nucleaire, chemische, radiologische en biologische wapens) en van middelen voor het inzetten daarvan (overbrengingsmiddelen).

Radicale dawa

Met radicale dawa wordt, in het verlengde van de klassieke interpretatie van het begrip dawa, gedoeld op de radicaalislamitische (bekerings)activiteiten, zoals onder meer bedreven door diverse missiebewegingen uit de zogenaamde islamitische gidslanden in het Midden-Oosten. Het radicale karakter van hun activiteiten is gelegen in het feit dat zij de samenleving zeer ingrijpend willen hervormen naar radicaalislamitisch model, waarbij de westerse democratische rechtsstaat en de open, pluralistische samenleving worden verworpen.

Radicalisering

De groeiende bereidheid om diepingrijpende veranderingen in de samenleving (eventueel op ondemocratische wijze) na te streven en/of te ondersteunen, die op gespannen voet staan met of een bedreiging kunnen vormen voor de democratische rechtsorde.

Rijksdomein

Zie Stelsel Bewaken en Beveiligen

Salafisme

Een brede ideologische stroming binnen de islam die een letterlijke terugkeer bepleit naar de ‘zuivere islam’ uit de begintijd van de islam.

Separatisme

Het streven van een bepaalde bevolkingsgroep om zich los te maken uit een bestaand staatsverband en een eigen staat te stichten.

Sigint (Signals Intelligence)

Het onderscheppen en lokaliseren van elektronische signalen die via de ether (door de lucht) worden verzonden.

Stelsel Bewaken en Beveiligen

Een samenwerkingsverband, onder leiding van de Eenheid Bewaking en Beveiliging van de NCTb, dat namens de rijksoverheid verantwoordelijk is voor de beveiliging van de personen, objecten en diensten in Nederland die zijn opgenomen in het zogeheten riksdomain. De AIVD levert in het kader van het Stelsel dreigingsinformatie aangaande deze personen, objecten en diensten.

Terrorisme

Het uit ideologische motieven dreigen met, voorbereiden of plegen van op mensen gericht ernstig geweld, dan wel daden gericht op het aanrichten van maatschappijontwrichtende zaakschade, met als doel maatschappelijke veranderingen te bewerkstelligen, de bevolking ernstige vrees aan te jagen of politieke besluitvorming te beïnvloeden.

Terrorismelijst

Onderscheiden worden een VN-terrorismelijst en een EU-terrorismelijst.

VN-terrorismelijst: Op basis van VN-resolutie 1267 opgestelde lijst waarop van terroristische activiteiten verdachte personen en entiteiten staan die gelieerd zijn aan Al Qa'ida.
EU-terrorismelijst: Binnen de EU gehanteerde lijst, complementair aan de VN-terrorismelijst, waarop van terroristische activiteiten verdachte personen en entiteiten staan die niet aan Al Qa'ida gelieerd zijn.

Veiligheidsonderzoek

Een onderzoek naar een persoon, gericht op feiten en omstandigheden die, uit het oogpunt van de nationale veiligheid, van belang zijn voor de vervulling van een specifieke vertrouwensfunctie.

Vertrouwensfunctie

Een functie waarin het mogelijk is misbruik te maken van kennis of bevoegdheden waardoor de nationale veiligheid of andere gewichtige belangen van de staat ernstig bedreigd worden. Het gaat om functies waarin men omgang heeft met staatsgeheimen, functies waarin door integriteitsaantastingen de nationale veiligheid in het geding is en specifieke functies in vitale sectoren.

Vitale sectoren

Sectoren en delen van de infrastructuur die zo vitaal (van wezenlijk belang) zijn voor de Nederlandse samenleving dat uitval of ernstige verstoring ervan grote maatschappelijke schade tot gevolg kan hebben.

Openbare publicaties 2009

- Weerstand en tegenkracht; actuele trends en ontwikkelingen van het salafisme in Nederland (december 2009)
- Lokale jihadistische netwerken in Nederland; veranderingen in het dreigingsbeeld (december 2009)
- Bescherming tegen onveilige usb-sticks; risico's en maatregelen (december 2009)
- Het vuur van het verzet; groeiende weerstand tegen het Nederlandse asiel- en vreemdelingenbeleid (november 2009)
- Vertrouwensfuncties en veiligheidsonderzoeken (november 2009)
- Leidraad persoonlijke gedragingen en omstandigheden (co-productie met MIVD, oktober 2009)
- Productie en verspreiding van massavernietigingswapens; risico's voor bedrijven en wetenschappelijke instellingen (co-productie met MIVD, september 2009)
- AIVD jaarverslag 2008 (april 2009)
- Dierenrechtenextremisme in Nederland: gefragmenteerd maar groeiende (april 2009)

Deze en andere openbare publicaties van de AIVD zijn te downloaden of te bestellen via de AIVD-website (www.aivd.nl).

Mr. L. Einthoven, het eerste hoofd van de Binnenlandse Veiligheidsdienst (BVD), de voorloper van de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD), was verantwoordelijk voor het devies en het wapen van de dienst. Hij meende dat burgers zich in een democratie als de onze niet passief moeten laten meedrijven met de golven van de geschiedenis, maar daarin een actieve rol moeten spelen. Dat werd: *Per undas adversas*. ‘Levende vissen zwemmen tegen de stroom in, alleen de dode drijven mee’. De spreuk symboliseert de instelling van de dienst: een actieve instelling, als het nodig is tegen de stroom in, het oog gericht op bedreigingen van de nationale veiligheid.

Colofon

Dit is een uitgave van:

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst

www.aivd.nl

Postbus 20010 | 2500 EA Den Haag

Grafische verzorging

Zijlstra Drukwerk B.V., Rijswijk

Fotografie

Levien Willemse

Hollandse Hoogte

April 2010